

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

SPRS
STRATEGIJA PROSTORSKEGA
RAZVOJA SLOVENIJE

Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave
Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050

Sklop 1

FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA

Strokovne podlage za Strategijo prostorskega razvoja 2050
Končno poročilo

Ljubljana, 31. 1. 2017

»Ta stran je namenoma prazna«.

Projekt: Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave
Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050
Sklop 1: FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA

Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije
Dunajska cesta 48, Ljubljana (MOP)

Pogodba št.: 2550–16–510014
Aneks št. 1 k pogodbi št. 2550 - 16 - 510014

Predstavnik naročnika: mag. Tomaž Miklavčič

Izvajalka: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
Jamova cesta 2, Ljubljana (UL FGG)

Predstavnika izvajalke
in izvajalca naloge: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
viš. pred. dr. Samo Drobne

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
predstavnica naročnika

prof. dr. Matjaž Mikoš
dekan UL FGG

»Ta stran je namenoma prazna«.

VSEBINA

KAZALO SLIK IN PREGLEDNIC.....	VII
1 UVOD	1
1.1 Izhodišča iz prve in druge delavnice.....	1
1.2 Namen in struktura gradiva.....	4
1.3 Gradivu na pot	5
2 OPREDELITEV FUO IN NJIHOVA VLOGA V POLICENTRIČNEM URBANEM OMREŽJU	7
2.1 Opredelitev funkcionalnega urbanega območja.....	7
2.2 Policentrično urbano omrežje in prostorske ravni policentričnega povezovanja urbanih središč	8
2.3 Opredelitev postopkov policentrizma	9
2.4 Sklepne ugotovitve.....	10
3 METODOLOGIJA MODELIRANJA FUNKCIONALNIH URBANIH OBMOČIJ	13
3.1 Predlogi za nadaljnja raziskovanja in utemeljitev funkcionalnih urbanih območij	15
4 PRIKAZ STANJA ZA SLOVENIJO.....	17
4.1 Funkcionalna urbana območja nacionalnih središč mednarodnega pomena	17
4.2 Funkcionalna urbana območja središč nacionalnega pomena	19
4.3 Vpliv somestja na funkcionalno urbano območje.....	24
5 FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA V SPRS 2050	29
5.1 Vloga FUO v urbani politiki Slovenije kot del SPRS 2050.....	29
5.2 FUO kot podpora izvajanju policentričnega urbanega omrežja.....	29
VIRI IN LITERATURA	33

»Ta stran je namenoma prazna«.

KAZALO SLIK IN PREGLEDNIC

Slika 1: Shematski prikaz tipov območij glede na prevladujoče značilnosti območij, ki se prostorsko prekrivajo – sinteza	2
Slika 2: Grafični prikaz razumevanja funkcionalnih urbanih območij ter njihove prostorske opredelitve	7
Slika 3: Prostorske ravni policentričnosti	8
Slika 4: Razlika med morfološkim in relacijskih vidikom v monocentričnem in policentričnem omrežju	9
Slika 5: Institucionalni in strukturni postopek policentričnosti	9
Slika 1: Nastanek regijskega mesta in funkcijske povezave med središčem in obmestnimi naselji	11
Slika 7: Zasnova policentričnega urbanega sistema in razvoj širših mestnih območij	14
Slika 8: Funkcionalna urbana območja nacionalnih središč mednarodnega pomena v letih 2000, 2007 in 2015	18
Slika 9: Funkcionalna urbana območja središč nacionalnega pomena v letih 2000, 2007 in 2015	20
Slika 10: Število in delež občin v FUI središč nacionalnega pomena	21
Slika 11: Površina (v km ²) in delež površine FUI središč nacionalnega pomena	22
Slika 12: Število in delež prebivalcev v FUI središč nacionalnega pomena	23
Slika 13: Vpliv somestja Koper – Izola – Piran na funkcionalno urbano območje v letih 2000, 2007 in 2015	25
Slika 14: Vpliv somestja Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd na funkcionalno urbano območje v letih 2000, 2007 in 2015	26
Slika 15: Vpliv somestij Brežice – Krško – Sevnica in Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi na funkcionalni urbani območji v letih 2000, 2007 in 2015	27
Slika 16: Vpliv somestja Jesenice – Radovljica na funkcionalno urbano območje v letih 2000, 2007 in 2015	28
Preglednica 1: Gostota poselitve in število prebivalcev s stalnim prebivališčem na strnjem območju urbanega središča po članicah OECD	13
Preglednica 2: Seznam nacionalnih središč mednarodnega pomena ter središč nacionalnega pomena po Strategiji prostorskega razvoja Slovenije	14
Preglednica 3: Število in delež občin v FUI nacionalnih središč mednarodnega pomena	17
Preglednica 4: Površina (v km ²) in delež površine FUI nacionalnih središč mednarodnega pomena	17
Preglednica 5: Število in delež prebivalcev v FUI nacionalnih središč mednarodnega pomena	17
Preglednica 6: Število in delež občin v FUI središč nacionalnega pomena	21
Preglednica 7: Površina (v km ²) in delež površine FUI središč nacionalnega pomena	22
Preglednica 8: Število in delež prebivalcev v FUI središč nacionalnega pomena	23

»Ta stran je namenoma prazna«.

1 UVOD

1.1 Izhodišča iz prve in druge delavnice

V okviru strokovne podpore za pripravo Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050 (v nadaljevanju SPRS 2050) e bila v oktobru 2016 izvedena prva delavnica na temo funkcionalnih urbanih območij (v nadaljevanju FUU). Najpomembnejši zaključki te delavnice, ki so predstavljali pomembno izhodišče za nadaljnje delo, so bili:

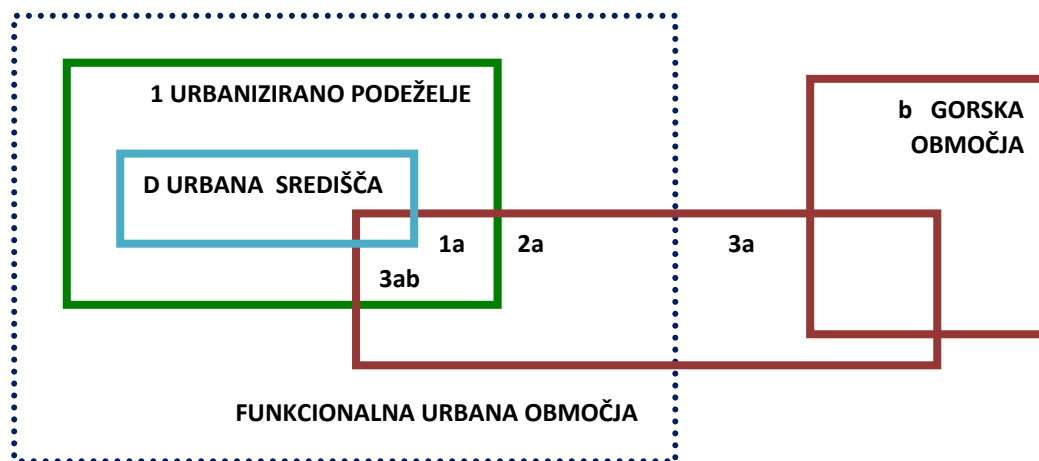
- FUU so prepoznana kot analitično orodje za podporo odločanju. Nujno je treba zbirati podatke na mesta in ne le na naselja po registru prostorskih enot (GURS), kar bo omogočilo boljše poznavanje stanja v prostoru ter s tem pomembne odločitve za nadaljnji prostorski razvoj. Predlog potrebnih podatkov za spremljanje stanja v prostoru je bil že podan v okviru projekta Attract-SEE (Zavodnik Lamovšek, Foški, Drobne in sod., 2014).
- FUU so prepoznana kot instrument za boljše izvajanje SPRS 2050 – oz. kot instrument urbane politike.
- V SPRS 2050 je treba vgraditi sektorske elemente in vsebinsko povezati vse (državne) strategije in zakonske podlage, še posebej tiste, ki so istočasno v pripravi (npr. Strategija razvoja Slovenije, Strategija trajnostnega razvoja turizma Slovenije,...). Tu imajo lahko FUU ključno vlogo, če bodo cilji in umeritve SPRS 2050 tudi politično prepoznani in horizontalno usklajeni z drugimi razvojnimi strategijami države.
- Ne uvajati nove terminologije; ustaljeni in uveljavljeni izrazi naj ostanejo nespremenjeni, saj lahko novi izrazi zmedejo bralce (npr. somestje, vplivno območje).

13. 12. 2016 je bil nato na Brdu pri Kranju izveden posvet za strokovno podporo fokusnim skupinam v sklopu priprave SPRS 2050, na kateri so bile združene vse štiri teme iz prvega sklopa delavnic (funkcionalna urbana območja, gorska in obmejna območja, podeželje in zelena infrastruktura ter prostorske možnosti za nizkoogljično družbo). Na osnovi skupnih značilnosti posameznih obravnavanih območij in vidikov so na Ministrstvu za okolje in prostor (v nadaljevanju MOP) oblikovali predlog šestih posebnih (stičnih) območij, ki so bila podlaga za izvedbo omenjenega drugega posveta na Brdu pri Kranju (slika 1):

- urbana središča nacionalnega in regionalnega pomena (oznaka območja v shemi D)
- suburbanizirano podeželje (oznaka območja v shemi 1+2)
- suburbanizirana obmejna območja (oznaka območja v shemi 1a + 2a)
- gorska obmejna območja (oznaka območja v shemi 3ab)
- nižja obmejna podeželska območja (oznaka območja v shemi 3a)
- gorska območja v notranjosti (oznaka območja v shemi 3b)

Razprava se je na posvetu (Poročilo s posveta ob prenovi SPRS..., MOP 2017) osredotočala na vseh šest obravnavanih območij, v tem gradivu pa izpostavljam predvsem urbana središča, ki se tesno povezujejo s FUU. V prvem delu je tako najprej potekala razprava o pomembnosti petih ciljev in podciljev iz vizije prostorskega razvoja Slovenije do 2050:

- Cilj 1 racionalen in učinkovit prostorski razvoj,
- Cilj 2 večja konkurenčnost slovenskih mest,
- Cilj 3 kakovost življenja v mestih in na podeželju,
- Cilj 4 zagotavljanje prostorske identitete Slovenije,
- Cilj 5 odpornost in prilagodljivost na spremenjene razmere.

Slika 1: Shematski prikaz tipov območij glede na prevladujoče značilnosti območij, ki se prostorsko prekrivajo – sinteza (Poročilo s posveta ob prenovi SPRS..., MOP 2017)

Legenda: D urbana središča; tipi podeželja: 1 urbanizirano podeželje, 2 jedrno podeželje, 3 odmaknjeno podeželje; gorska in obmejna območja: a obmejna območja, b (višja) gorska območja; funkcionalna urbana območja.

Kot najbolj pomembni za urbani razvoj so bili izpostavljeni naslednji podcilji (Poročilo s posveta ob prenovi SPRS..., MOP 2017):

- Cilj 1 podcilj 1.1 - ustvarjanje pogojev za optimalno razporejanje in usklajenost dejavnosti in storitev v prostoru in času. Predvsem je potreben širši družbeni dogovor glede pomena gospodarskega razvoja in glede usklajenega delovanja med varstvenimi in razvojnimi sektorji. Uresničevanje podcilja 1.1 je v tesni povezanosti s podciljem 5.1 – modeli upravljanja.
- Cilj 2 podcilj 2.1 - konkurenčnost in primerljivost v ponudbi in storitvah z ostalimi mesti v Sloveniji in v čezmejnem prostoru z namenom krepitev vloge urbanih središč na različnih ravneh urbanega omrežja.
- Cilj 3 podcilj 3.2 je treba vsebinsko dopolniti v cilj trajnostne mobilnosti.
podcilj 3.3 – varnost življenja.
podcilj 3.4 – kakovost okolja.
podcilj 3.5 – bivalni pogoji in stanovanja.
- Cilj 4 Vsi podcilji so usmerjeni v zagotavljanje prostorske identitete, saj podoba prostora in z njo povezana identiteta pomenita gospodarski potencial za ugodne bivalne razmere, kakovost življenja, ustrezen gospodarski razvoj in konkurenčnost mest.
- Cilj 5 podcilj 5.1 – oblike in modeli upravljanja (upravljanje mest) so pomembni za izvajanje vseh ostalih ciljev in njihovih podciljev.
Podcilj 5.3 – pravočasno odzivanje, ukrepanje.

Ob tem so bila dana tudi opozorila, da se nekateri podcilji podvajajo (npr. 2.4 in 3.5) ali pa so med seboj vsebinsko zelo tesno povezani (npr. 2.4 s cilji 3.2 in 3.3), zato bo v nadaljevanju priprav SPRS 2050 treba cilje še preveriti in jih dopolniti.

V nadaljevanju so udeleženci posveta predlagali tudi ukrepe za doseganje z vidika urbanih območij bolj pomembnih ciljev. Ti ukrepi posegajo na področja različnih politik strategij (Poročilo s posveta ob prenovi SPRS..., MOP 2017):

- prostorske politike (okrepitev vloge prostorskega načrtovanja, regionalno prostorsko planiranje, upravljanje z degradiranimi območji, ukrepi zemljiške politike),

- področje lokalne samouprave (vzpostavitev regij, preoblikovanje vloge in pristojnosti mestnih občin, podpora združevanju občin, zmanjševanje števila občin, upravljanje mest),
- finančne politike (davek na nepremičnine, podpora ukrepom trajnostne mobilnosti, sredstva za prenovu stavb),
- prometne politike (zelena mestna logistika, parkirna politika mest, ukrepi povečanja JPP),
- elektroenergetske politike (vezano na uvedbo elektromobilnosti, polnilnih postaj in zmogljivega elektro omrežja),
- področje šolstva (izobraževanje, ozaveščanje o pomenu prostora, arhitekture, kulturne krajine),
- področje arhitekturne politike.

Posebej je bila predlagana uvedba urbane politike in s tem povezani ukrepi upravljanja mest.

Kot je bilo izpostavljeno že na prvi delavnici, so tudi na tem posvetu udeleženci še enkrat poudarili potrebo po medsektorskem sodelovanju, predvsem povezovanju splošne razvojne politike z regionalno in gospodarsko politiko ter določitev hierarhije vseh strateških sektorskih dokumentov in njihovo medsebojno uskladitev. Naveden je primer medsektorskega sodelovanja za doseganje cilja 3.2 – trajnostna mobilnost (zdravje, promet, prostor, gospodarstvo, informiranje, socialna vključenost).

V drugem, popoldanskem delu posveta pa so bila FUO obravnavana v treh delovnih skupinah, pri čemer je vsaka od njih nasloвила FUO na različni prostorski ravni (Poročilo s posveta ob prenovi SPRS..., MOP 2017):

- mednarodna raven,
- nacionalna raven ter
- regionalna raven.

Udeleženci so na vsaki prostorski ravni FUO obravnavali z več vidikov:

- Katere vsebine/funkcije so pomembne za FUO in krepitev policentričnega omrežja poselitve na posamezni ravni?
- Katera somestja so pomembna na posamezni ravni? Vloga somestja znotraj FUO?
- Kako znotraj FUO (z upravljavskimi postopki) podpreti razvoj na podeželskih, gorskih in obmejnih območjih znotraj FUO (v gravitacijskih območjih središč FUO)? Kako podpreti razvoj na podeželskih, gorskih in obmejnih območjih izven FUO?

V nadaljevanju navajamo izpostavljene ugotovitve delovnih skupin.

Mednarodna raven

FUO na mednarodni ravni so pomembne za krepitev konkurenčnosti v odnosu do drugih urbanih središč izven Slovenije. Nacionalno središče do bližnjih čezmejnih ter tudi nacionalnih središč, slovenska regionalna središča pa do regionalnih središč sosednjih regij. Za krepitev konkurenčnosti je pomembna vloga prometa ter prometne infrastrukture (mednarodna letališča, luka, prometna vozlišča in koridorji). Izpostavljena je bila vloga raziskovalnih in univerzitetnih središč ter vloga nacionalnih središč na kulturnem področju v čezmejnem prostoru.

Kot pomembna somestja v mednarodnem prostoru je bila izpostavljena vloga mednarodnih povezav Ljubljana – Dunaj, Benetke, Budimpešta, Praga, Bratislava ter vloga Ljubljane v odnosu do nacionalnih središč na zahodnem Balkanu.

Za razvoj FOU v čezmejnem prostoru so kot pomembna izpostavljena čezmejna somestja Gorica – Nova Gorica – Šempeter – Vrtojba, Koper –Trst, Radgona – Gornja Radgona, Maribor – Gradec ter manj izrazito Kranj – Celovec. Za krepitev razvoja v čezmejnih FOU je bil poudarjen pomen projektov teritorialnega sodelovanja, sodelovanje na gospodarskem področju in v turizmu, kot problem pa izpostavljene težave pri vzpostavljanju čezmejnih povezav v javnem potniškem prometu.

Nacionalna raven

V veljavni SPRS določena središča nacionalnega pomena so udeleženci delavnice prepoznali kot ključna za krepitev (ohranjanje) policentričnega sistema. Ta središča naj še naprej zagotavljajo ključne javne funkcije (zdravstvo – splošne bolnišnice, uprava, trajnostna mobilnost, šolstvo – srednje šole, sodstvo in funkcije na področju ravnanja z odpadki).

Tudi v SPRS opredeljena somestja imajo po mnenju udeležencev delavnice ključno vlogo za policentrični prostorski razvoj. Predvsem obmejna somestja so pomembna za ohranjanje nacionalnega vpliva in prostorskega ravnotežja. Somestjem in krepitvi njihove vloge je treba nameniti večjo sistemsko podporo; večjo podporo si zaslužijo tudi mestne občine.

Znotraj FOU je treba razvoj na podeželskih in drugih območjih usmerjati s celovitimi ukrepi, tako da so tudi zaledne občine kot sestavni del funkcionalno in ekonomsko povezanega sistema deležne finančne podpore. Izven območij FOU naj se ne usmerja industrijskih območij, njihov potencial naj se prepozna in razvija ob podpori dejavnosti in storitev v FOU.

Regionalna raven

Kot pomembne regionalne funkcije, ki se razvijajo in zagotavljajo znotraj FOU so javne funkcije (šolstvo, zdravstvo, kultura), oskrba, stanovanjska oskrba. Za območja FOU naj se oblikujejo skupni energetske koncepti. Regionalna raven ima dober potencial za vzpostavitev boljše povezanosti med cilji javnih politik in ukrepi za njihovo uresničevanje.

V SPRS določena somestja so v praksi zaživela različno – nekatera delujejo povezano (obalno somestje), druge ne (primer Zasavje). Povezovanje med središči v somestjih oziroma med občinami je interesno – večji pri povezovanju upravnih funkcij, manjši pri drugih funkcijah. Bolj kot k dopolnjevanju funkcij občine medsebojno konkurirajo za iste funkcije. Sodelovalni potencial znotraj FOU ni uporabljen.

Načrtovanje prostorskega razvoja z uveljavljanjem policentričnega sistema (s podporo razvoju središč na različnih ravneh) je »branik« razvoja poselitve na podeželju. V nasprotnem primeru grozi nevarnost še večje centralizacije in fizične oddaljitve funkcij od podeželskih, predvsem bolj oddaljenih območij.

1.2 Namen in struktura gradiva

Že v strokovnem gradivu za izvedbo prve delavnice v okviru podpore fokusnim skupina za pripravo SPRS 2050 (Zavodnik Lamovšek, Drobne, 2016) smo zapisali, da ne iščemo le vsebinskih odgovorov za pomen in vlogo FOU za prihodnji prostorski razvoj, temveč naslavljamo tudi dokument Vizija in cilji prostorskega razvoja Slovenije (MOP, 2016), ki je bil pripravljen v še vedno trajajočem postopku prenove obstoječe Strategije prostorskega razvoja Slovenije (2004). Zaključno gradivo je tako razdeljeno v tri vsebinske sklope, ki so namenjeni tudi podpori prenovljene SPRS 2050.

V prvem delu so podane teoretične osnove, ki lahko služijo utemeljitvam in obrazložitvam SPRS 2050.

V tem delu so izpostavljeni:

- osnovna definicija FUU kot jo uporabljamo v tem gradivu,
- namen in vloga FUU v policentričnem urbanem razvoju na različnih prostorskih ravneh ter
- način modeliranja FUU (primerjava z OECD in Eurostat metodologijo in rezultati).

V drugem delu so predstavljeni rezultati izvedenega analitičnega dela raziskave po opisanem metodološkem pristopu.

V tretjem delu pa je podan okvirni predlog vsebine SPRS 2050 z vidika FUU ter predlogi ukrepov za podporo izvajanja policentričnega urbanega razvoja, ki so vezani na FUU.

Nekatera poglavja so zaključena s sklepnimi ugotovitvami, ki dodatno pojasnjujejo predstavljena stališča ali pa so v njih podani predlogi za nadaljnja raziskovanja oz. študije, z namenom dodatne utemeljitve oz. strokovne podpore SPRS 2050.

1.3 Gradivu na pot

Kot je bilo ugotovljeno že v poročilu s posveta na Brdu pri Kranju (Poročilo s posveta ob prenovi SPRS..., MOP 2017) je »Posvet je v veliki meri potrdil vsebinska pričakovanja, hkrati pa prinesel tudi potrebo po nadaljnji poglobljeni razpravi in razdelavi še neodprtih in premalo izpostavljenih vprašanj.»

Zaključimo torej lahko, da sta bila tako prva delavnica kot drugi posvet potreben korak v postopku priprave SPRS 2050, saj so udeleženci odprli številna vprašanja, ki si v nadaljevanju zaslužijo posebno pozornost in obravnavo. V postopku priprave SPRS 2050 mora slediti še naslednji korak, ki bo preko ustreznih strokovnih podlag in študij omogočil odgovore na zastavljena vprašanja, ki so jih tekom delavnic in posveta naslovili udeleženci delavnic in posveta. Šele na ta način bo narejen tudi zadosten korak, ki bo omogočil strokovno podporo k oblikovanju ciljev, scenarijev in modela prostorskega razvoja¹ ter podporo k ukrepom za njihovo izvajanje. Na nekatera izmed teh vprašanj je opozorjeno tudi v nadaljevanju tega gradiva.

¹ V projektni nalogi iz Javnega naročila za strokovno podporo fokusnim skupinam v sklopu priprave Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050 z dne 20. 4. 2016 (številka. 430-133/2016) je o med pričakovanimi rezultati zapisano: »Priprava končnega poročila, ki bo obsegalo glavne predloge za FUU v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije 2050, opis ter obrazložitev za oblikovanje FUU glede na scenarije in prostorske modele; "hierarhija" oz. funkcionalne povezave središč v posameznih FUU; usmeritve za ključna področja (storitve, stanovanja, promet oz. dostopnost, delovna mesta - gospodarstvo) znotraj FUU; potrebni elementi za podporo funkcioniranju FUU (npr. vrste in oblike sodelovanja). Ker scenariji in prostorski modeli do dokončanja te naloge s strani MOP še niso bili izdelani, smatramo pričujoče gradivo kot prispevek k oblikovanju le-teh. Vendar pa gradivo vsebuje tudi opozorila glede potrebe po dodatni izdelavi strokovnih podlag in študij za nekatere vprašanja, ki jih v omejenem časovnem in finančnem obsegu v tej študiji nismo mogli zajeti.

»Ta stran je namenoma prazna.«

2 OPREDELITEV FUO IN NJIHOVA VLOGA V POLICENTRIČNEM URBANEM OMREŽJU

2.1 Opredelitev funkcionalnega urbanega območja

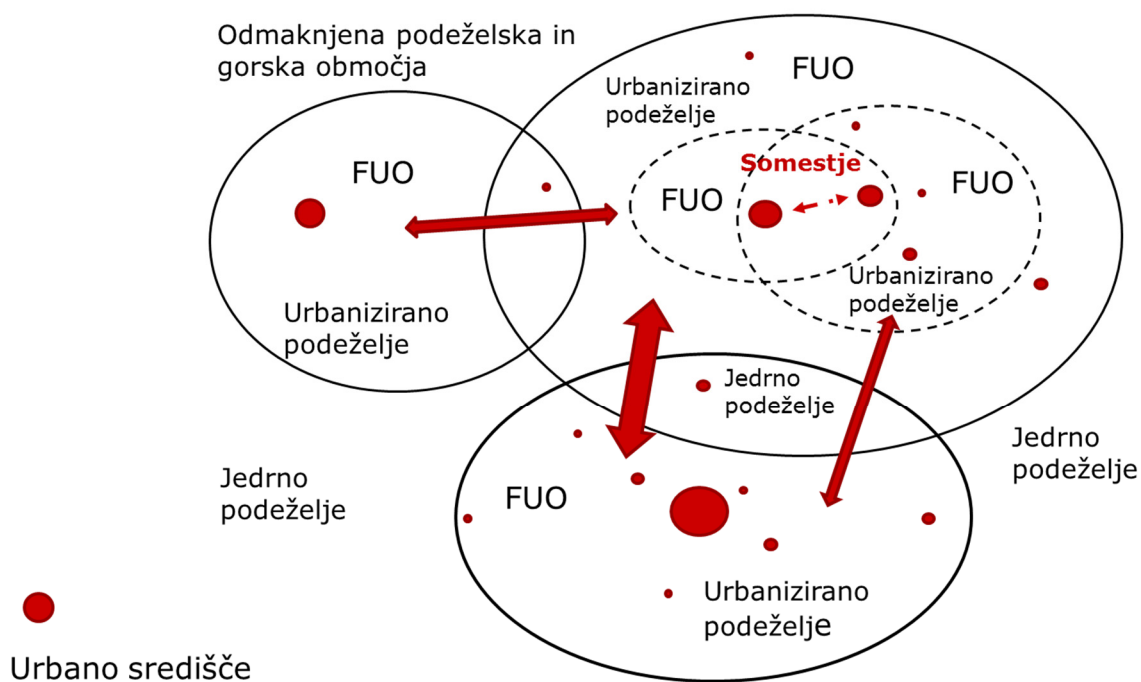
Tako kot v številnih drugih državah tudi razvoj Slovenije temelji na policentričnem modelu, ki je opredeljen v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije – SPRS (2004), izvira pa že iz 70-ih let preteklega stoletja s sprejetimi opredelitvami skladnega prostorskega razvoja v Resoluciji o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora (1973). Za uresničitev teh ciljev je ključnega pomena poznavanje funkcionalnih (urbanih) območij in njihovih sistemov na nacionalni in nadnacionalni ravni, čeprav v Sloveniji ne poznamo formalne opredelitve funkcionalnih območij.

Izhajajoč iz gradiva za razpravo (Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2016), ki smo ga pripravili za izvedbo prve delavnice za podporo priprave SPRS 2050, opredelimo FUO:

Funkcionalno urbano območje (FUO) opredelimo kot funkcionalno povezano območje urbanega središča in njegovega zaledja, katerega velikost je odvisna od obsega dobrin in storitev, ki jih zagotavlja prebivalcem bližnjega in daljnega zaledja. FUO se lahko prekrivajo, hkrati pa ni nujno, da homogeno pokrijejo območje Slovenije (slika 2).

Funkcionalno urbano območje - FUO

... funkcionalno povezano območje urbanega središča in njegovega zaledja, katerega velikost je odvisna od obsega dobrin in storitev, ki jih zagotavlja prebivalcem bližnjega in daljnega zaledja.

Slika 2: Grafični prikaz razumevanja funkcionalnih urbanih območij ter njihove prostorske opredelitve

V obravnavi FOU nas zanima predvsem medsebojna povezanost prostorskih ravni ter možnost dopolnjevanja urbanih središč s funkcijami splošnega pomena. Osrednje vprašanje FOU je tudi osrednje vprašanje razumevanja policentrizma kot mrežnega in ne hierarhično organiziranega omrežja urbanih središč. Ključnega pomena je namreč sposobnost sodelovanja med urbanih središči v funkcionalnem urbanem območju (FUO) ter njihovega komplementarnega dopolnjevanja, ki temelji na omrežjih tokov in sodelovanju med urbanih območji na različnih ravneh. V naslednjih poglavjih bomo zato najprej opredelili policentričnost in policentrično urbano omrežje, nato pa ju osvetlili še z vidika:

- različnih prostorskih ravni,
- opredelitve postopkov policentrizma.

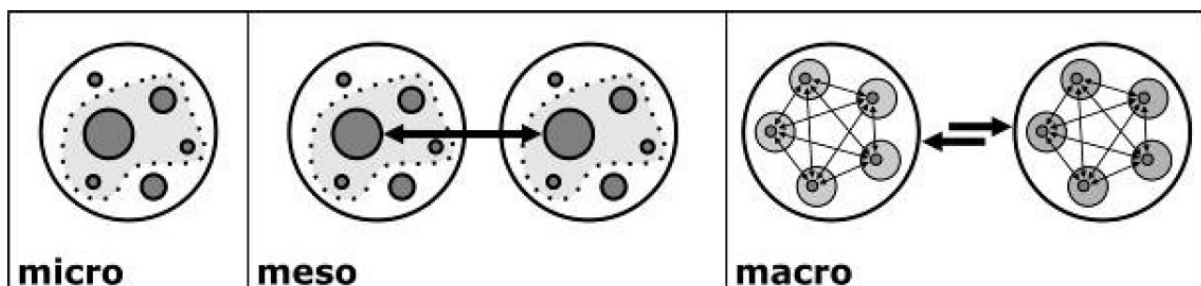
2.2 Policentrično urbano omrežje in prostorske ravni policentričnega povezovanja urbanih središč

Koncept policentričnega urbanega omrežja v veliki meri izhaja iz teorije centralnih krajev (Christaller, 1933). Različni domači in tuji avtorji policentrično urbano omrežje opredeljujejo na različne a hkrati tudi podobne načine, kar smo pokazali že v gradivu za razpravo na prvi delavnici (Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2016).

V tem gradivu policentrično urbano omrežje razumemo kot funkcionalno integrirano družbeno-prostorsko entiteto, sestavljeno iz urbanih središč, katerih razvoj je odvisen od vladnih strategij upravljanja, ki prepoznajo in podpirajo krepitev vzajemnih interesov, dopolnjevanja, sinergij in potencialov za medsebojno sodelovanje (POLYCE, 2013). Pri tem ne gre le za hierarhijo urbanih središč, temveč za njihovo mreženje ter oblikovanje urbanih regij, ne le na nacionalni, temveč tudi na evropski ravni (Pogačnik, 2013).

Številne študije, ki smo jih predstavili v gradivu za razpravo na prvi delavnici (Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2016) ločijo vsaj tri prostorske ravni policentričnega urbanega omrežja (slika 3):

- makro raven oziroma evropska raven in cone globalne ekonomske integracije,
- mezo raven oziroma med-regionalna raven metropolitanskih regij in urbanih grozdov oz. gruč,
- mikro raven oziroma med-regionalna in med-mestna raven funkcionalnih urbanih območij.

Slika 3: Prostorske ravni policentričnosti (Polyce. 2013, str. 72)

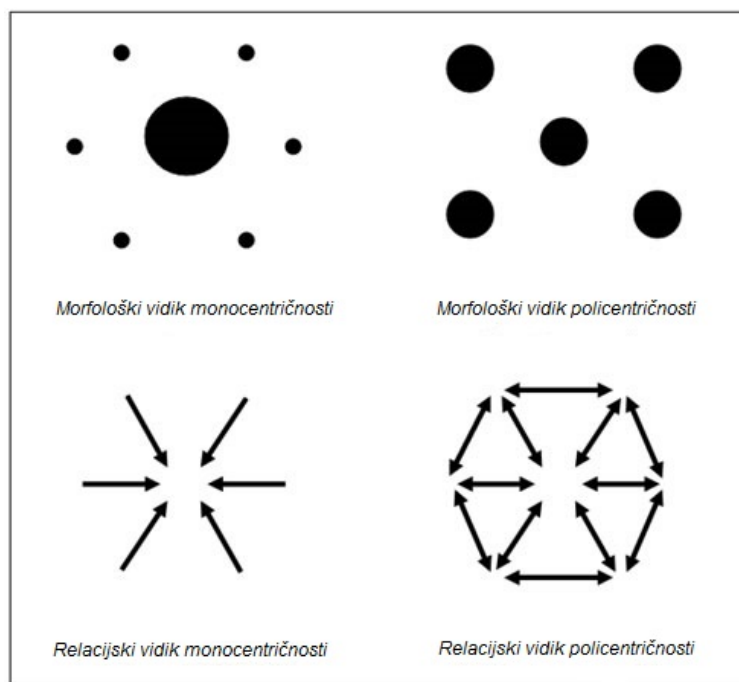
V projektu ESPON 1.1.1. (2005) na policentričnost gledajo z vidika dveh različnih perspektiv: (1) z evropske perspektive kot celote enega kontinenta in z nacionalnega vidika posameznih držav ter (2) z regionalnega in lokalnega vidika znotraj držav. Prva perspektiva pojav policentričnosti označuje s pojavom več mest na različnih ravneh oskrbe namesto dominacije enega samega središča –

decentralizacija, druga lokalna perspektiva pa policentričnost določa s pojavom dveh ali več mest, ki imajo funkcije, ki se med seboj dopolnjujejo, ali pa s sodelovanjem in predstavljanjem kot enega velikega mesta – somestje. Na prvi (evropski in nacionalni) ravni policentrične politike spodbujajo rast regij in centrov zunaj središča, ki ga za Evropo imenujejo Pentagon, in obsega ozemlje med Londonom, Hamburgom, Münchnom, Milanom in Parizom (slika 26). Na drugi (regionalni in lokalni) ravni policentrične politike stimulirajo funkcionalno delitev dela kot tudi tokove in raven sodelovanja med sosednjimi mesti. Obe situaciji sta med seboj povezani, kadar npr. policentrično povezovanje na regionalni ravni prispeva k izravnavi prevlade nacionalnega središča.

2.3 Opredelitev postopkov policentrizma

Policentričnosti ima glede na projekt ESPON 1.1.1. (2005) dva komplementarna vidika (slika 4):

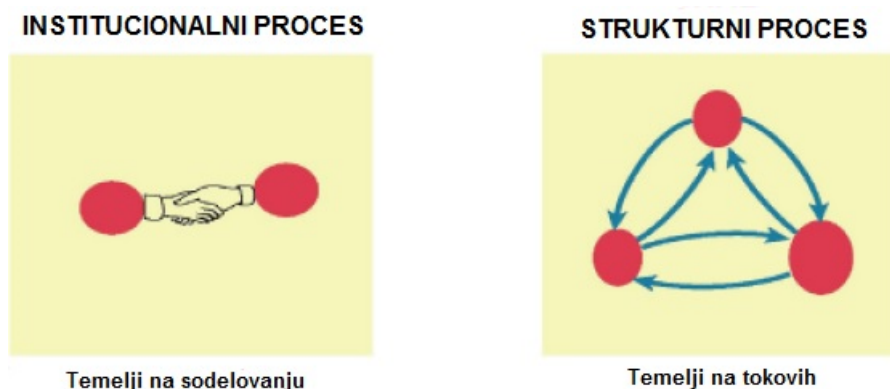
- Morfološkega, ki določa razporeditev urbanih območij na določenem teritoriju. Urbani vzorec je lahko bodisi močno bodisi šibko hierarhičen. Na splošno bi lahko rekli, da se bodo policentrična urbana omrežja prej razvila v sistem enakovrednih mest, kot pa z zavezujočimi političnimi odnosi, sodelovanjem in dopolnilnimi urbani funkcijami, videla prednosti in priložnosti v skupni povezavi v eno "veliko" mesto. Vsekakor pa se taki odnosi, ki temeljijo na urbani specializaciji, lahko pojavijo tudi med mesti različnih velikosti.
- Relacijskega, ki temelji na omrežjih tokov in sodelovanju med urbani območji na različnih ravneh. Odnosi med mesti so ključnega pomena za policentričnost, ker vozlišča brez odnosov ne določajo policentričnega sistema. Hierarhični vzorci tokov ne predstavljajo nobene ovire za policentričnost, vendar pa razvoj sinergije mest pomeni razvoj pomembnih medsebojnih povezav med mesti, in ne le povezovanje z glavnim vozliščem. Odnosi, tokovi in kooperacija, so lahko med centri usmerjeni na različne načine.

Slika 4: Razlika med morfološkim in relacijskih vidikom v monocentričnem in policentričnem omrežju (Urban networks. 2016)

V projektu ESPON 1.1.1. (2005) so prav tako ugotovili, da policentričnost izhaja iz dveh temeljnih postopkov (slika 5):

- institucionalnega, ki temelji na prostovoljnem sodelovanju in
- strukturnega, ki je rezultat "spontanega" prostorskega razvoja.

Slika 5: Institucionalni in strukturni postopek policentričnosti (ESPON 1.1.1., 2005, str. 47)

Institucionalni ali politični postopek policentričnosti

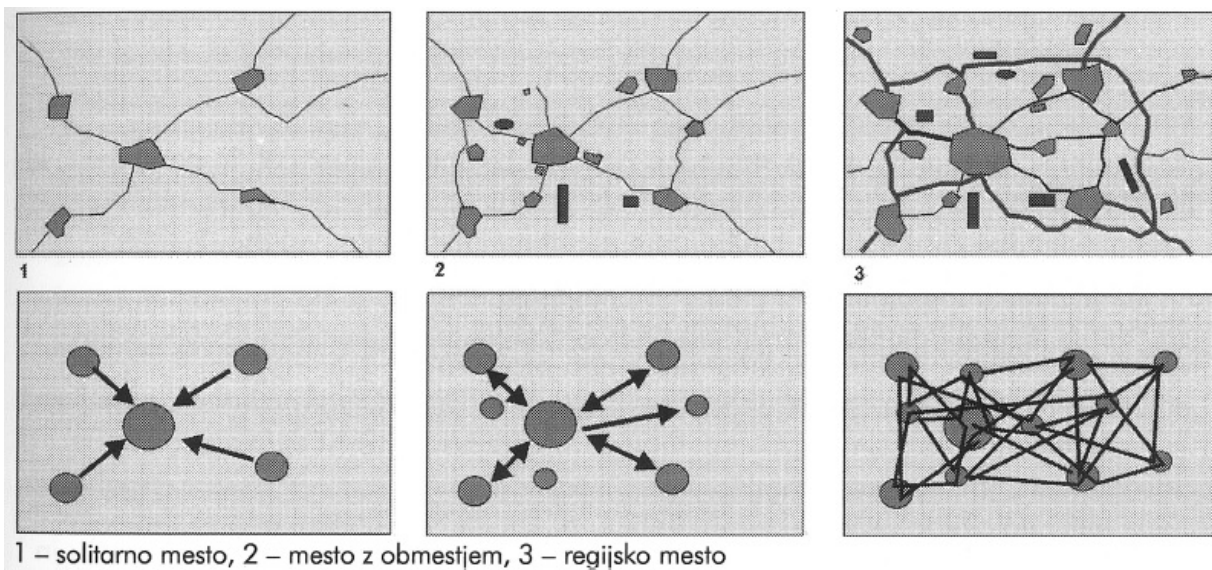
Institucionalna, lahko rečemo tudi politična policentričnost, je odvisna od konstruktivnosti, kooperativnosti in pripravljenosti lokalnih uradnikov za sodelovanje na skupnih projektih in strategijah. To pomeni, da dve ali več mest razvija skupne projekte z namenom, da bi ustvarili skupne projekte, ukrepe in strategije za izmenjavo znanj, dobrih praks, itd., ter z namenom izvedbe projektov za posodobitve in nadgraditve infrastrukture (kulturna, prometna, javna, izobraževalna, ...). Mesta se lahko dopolnjujejo z vidika urbanih funkcij, kar pa ni predpogoj za sodelovanje mest.

Strukturni postopek policentričnosti

Strukturna policentričnost je povezana z organizacijo območja preko prostorskih vzorcev, ekonomskih in funkcionalnih odnosov in tokov. Temelji na skupnem opazovanju prostorske porazdelitve urbanih vozlišč in prostorski orientaciji tokov na obravnavanem območju. Policentričnost pa se lahko pojavlja tudi skozi urbana mreženja, npr. skozi migracije (študenti, aktivno prebivalstvo, vozači, ...), promet, finančne tokove, pretok informacij itd. Iz tega lahko sklepamo, da policentričnost ni le rezultat prostovoljnih strategij in ukrepov, marveč se lahko pojavi spontano kot produkt zgodovinskih, ekonomskih ali prostorskih vzorcev.

2.4 Sklepne ugotovitve

Prostorski razvoj se je v 90-ih iz mest preusmeril v obmestja. Nastajati so začela t. i. regijska mesta, ki poleg mesta obsegajo še njegova obmestna naselja in v nekaterih primerih tudi bližnja manjša mesta. Medtem, ko se je prej poudarjala funkcijska povezanost obmestnih naselij z mestom, pride pri takem mestu tudi do funkcijske povezanosti obmestnih naselij med seboj, pri čemer je le-ta večsmerna in večfunkcionalna (slika 6). V Sloveniji se v današnjem času v tak aglomerativni tip urbane tvorbe razvijajo velika mesta (Ljubljana s Kranjem, Škofjo Loko, Vrhniko, Kamnikom, Litijo in Grosupljem, Maribor s Ptujem in Slovensko Bistrico, Celje z Velenjem, Laškim, Žalcem in Šentjurjem, deloma še Novo mesto, Nova Gorica in Murska Sobota, v že prej oblikovanem somestju Koper - Izola - Piran pa sedaj lahko priključimo še Portorož), ki imajo največje gravitacijsko zaledje in kjer je skoncentriranih največ raznovrstnih gospodarskih dejavnosti (Drozg, 2008).

Slika 2: Nastanek regijskega mesta in funkcijske povezave med središčem in obmestnimi naselji (Drozg, 2008, str. 43)

Ostale poudarke o razvoju policentričnega urbanega sistema lahko strnemo na podlagi številnih dokumentov in študij, ki jih navajamo v gradivu za razpravo na prvi delavnici v podporo pripravi SPRS 2050 (Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2016), v naslednje ugotovitve:

- Poselitvene strukture v Sloveniji se kažejo predvsem kot razpršena poselitve in razpršena gradnja.
- Suburbanizacija je eden najboljšežnejših postopkov v prostoru.
- V Sloveniji nastajajo urbane aglomeracije v okolici večjih urbanih središč, kjer dela pretežni del vseh zaposlenih.
- V urbanih središčih je registriranih več kot polovica vseh dejavnosti.
- Poleg Ljubljane se nadpovprečno razvijajo le središča v koridorju ob slovenskem avtocestnem križu.
- V Sloveniji je le deset srednje velikih mest (Prosen et al., 2008).
- Ogrodje policentričnega sistema tvorijo majhna mesta (v večini primerov so to le lokalna središča, ki pa so brez sodelovanja in povezovanja z drugimi urbanih središči na isti ali različni prostorski ravni prešibka za uspešnejši samostojni razvoj).
- Tipološke in okoljske značilnosti naselij se vse hitreje spreminjajo (novo nastala naselja stanovanjskih hiš nekmečkega prebivalstva v bližini mestnih središč in močno preobražene nekdanje vasi).
- Razvoj številnih urbanih naselij je bolj ali manj spontan, saj prostorska zakonodaja z obstoječim sistemom sektorskega usklajevanja ne omogoča dejanskega načrtovanja prostorskega razvoja.

»Ta stran je namenoma prazna.«

3 METODOLOGIJA MODELIRANJA FUNKCIONALNIH URBANIH OBMOČIJ

Tako v Severni Ameriki kot tudi v večini evropskih držav in v Sloveniji opredeljujemo funkcionalna območja mest na podlagi števila prebivalcev, tokov delovne mobilnosti, števila potnikov v sistemu javnih prevoznih sredstev, števila študentov v visokošolskih središčih, števila podjetij v mestih, količine prevoženega blaga, števila prenočitvenih kapacitet, ustvarjene bruto dodane vrednosti, administrativne funkcije urbanega središča itd. (Coombes et al., 1979; ESPON 1.1.1, 2005; ESPON 1.1.2, 2004; Zavodnik Lamovšek, 2005; ÖIR, 2006; ESPON 1.4.3, 2007; Pichler Milanović et al., 2008; Drobne in sod., 2010; Liseč in sod., 2010; Coombes, 2014).

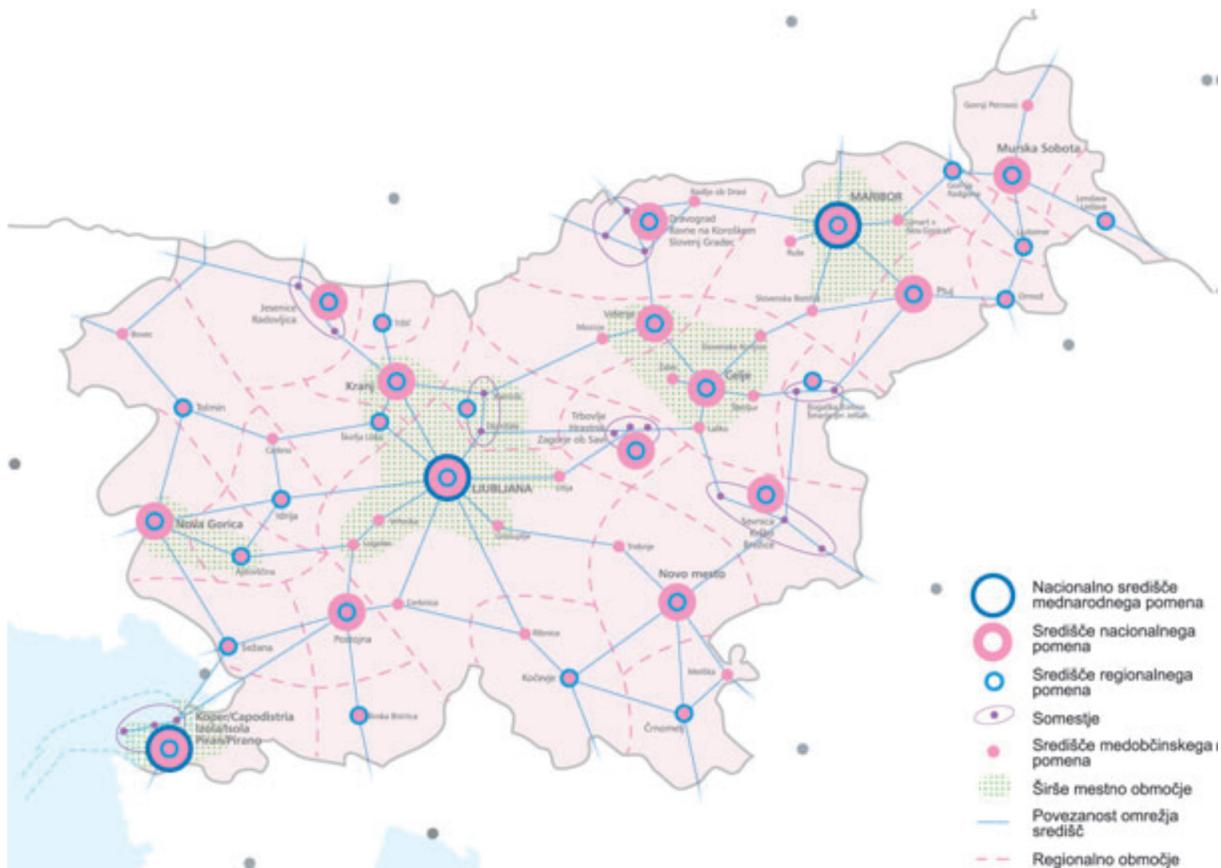
Funkcionalna urbana območja (FUO) najpogosteje modeliramo kot skupek osnovnih prostorskih enot (OPE; npr. naselij ali občin), iz katerih se dnevno vozi na delo v urbano središče vsaj 15 % delovno aktivnega prebivalstva (ESPON, 2014; Eurostat, 2015; OECD, 2013a, 2013b).

Po omenjeni literaturi opredelimo urbana središča s pomočjo (a) gostote poselitve, (b) številom prebivalcev s stalnim prebivališčem na območju urbanega središča, (c) deležem prebivalcev, ki prebivajo in delajo na območju urbanega središča, ter (d) deležem prebivalstva enega urbanega središča, ki dela v drugem urbanem središču istega FUO. Medtem, ko se prva dva parametra razlikujeta za različne članice OECD (glej preglednico 1), pa sta tretji in četrti parameter enaka za vse: (c) v urbanem središču dela vsaj 50 % populacije s stalnim prebivališčem, in (d) dve ali več urbanih središč pripada istemu FUO, če vsaj 15 % prebivalcev enega urbanega središča dela v drugem urbanem središču.

Preglednica 9: Gostota poselitve in število prebivalcev s stalnim prebivališčem na strnjenem območju urbanega središča po članicah OECD (OECD, 2013a, 2013b; ESPON, 2014; Eurostat, 2015).

(a) Gostota poselitve	
Evropska Unija , Japonska, Južna Koreja, Čile in Mehika	≥ 1.500 prebivalcev na km ²
Kanada in Združene države Amerike	≥ 1.000 prebivalcev na km ²
(b) Število prebivalcev s stalnim prebivališčem na strnjenem območju urbanega središča	
Evropska Unija , Čile, Kanada in Združene države Amerike	≥ 50.000 prebivalcev
Japonska, Južna Koreja in Mehika	≥ 100.000 prebivalcev

V naši raziskavi FUO v Sloveniji urbana središča Slovenije nismo modelirali kvantitativno, temveč smo jih prevzeli po Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004). V ta namen smo prevzeli tri nacionalna središča mednarodnega pomena (dve urbani središči in eno somestje) ter petnajst središč nacionalnega pomena (deset urbanih središč in pet somestij) okoli katerih smo modelirali funkcionalna urbana območja (glej sliko 7 oziroma preglednico 2).

Slika 7: Zasnova policentričnega urbanega sistema in razvoj širših mestnih območij (SPRS, 2004: 24)

Preglednica 10: Seznam nacionalnih središč mednarodnega pomena ter središč nacionalnega pomena po Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004)

Nacionalna središča mednarodnega pomena	Središča nacionalnega pomena
Ljubljana Maribor sometje Koper – Izola – Piran	Celje Kranj Ljubljana Maribor Murska Sobota Nova Gorica Novo Mesto Postojna Ptuj Velenje sometje Brežice – Krško – Sevnica sometje Jesenice – Radovljica sometje Koper – Izola – Piran sometje Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd sometje Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi

K posameznemu nacionalnemu središču mednarodnega pomena ter središču nacionalnega pomena smo pripojili občino, iz katere se je dnevno vozilo na delo v urbano središče vsaj 15 % delovno aktivnega prebivalstva. Funkcionalno urbano območje je opredeljeno kot skupen takšnih prostorsko povezanih občin. Analizo smo izvedli za tri referenčna leta; in sicer za obdobje pred nastankom Strategije

prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004), tj. za leto 2000, za obdobje po sprejetju SPRS (2004) pred finančno in gospodarsko krizo, tj. za leto 2007, ter za zadnje razpoložljive uradne podatke o delovni mobilnosti med občinami Slovenije, tj. za leto 2015.

Posebej smo primerjali in ovrednotili FOU in njihove spremembe po obravnavanih letih za nacionalna središča mednarodnega pomena in za središča nacionalnega pomena; še posebej pa smo analizirali vpliv somestja na oblikovanje FOU.

3.1 Predlogi za nadaljnja raziskovanja in utemeljitev funkcionalnih urbanih območij

Kot smo pokazali v opisu metodološkega pristopa, je bila v tej študiji izvedena le raziskava FOU na podlagi dnevne delovne mobilnosti v vnaprej določena urbana središča. Kljub verodostojnim in nedvoumnim rezultatom te raziskave, ki jih prikazujemo v naslednjem poglavju, se je treba zavedati tudi omejitve danih rezultatov. Še posebej je treba vzeti v obzir, da je obravnavan le en kazalnik za vnaprej določena urbana središča. V predhodni raziskavi (Zavodnik Lamovšek in Drobne, 2016) pa smo pokazali, da so se tako doma kot v tujini številni avtorji ukvarjali tudi z drugimi vidiki funkcionalnih odnosov in povezav med urbani središči. Marsikatera študija, ki je bila izvedena za slovenski prostor je tako že pokazala, da se model policentričnega urbanega razvoja Slovenije ne razvija, kot bi si želeli. Na račun oddaljenih območij se krepijo predvsem nekatera funkcionalna urbana območja ob slovenskem avtocestnem križu (Pogačnik in sod., 2010; Drobne in Bogataj, 2011).

Glede na ugotovitve študij (Zavodnik Lamovšek in sod., 2014; Pogačnik in sod., 2011; Golobič in sod., 2014), ki so se ukvarjale s funkcionalnimi odnosi med urbani središči v Sloveniji, zato menimo, da bi bilo smiselno raziskavo razširiti in poglobiti vsaj še z dveh vidikov:

- urbana središča bi morali modelirati tudi kvantitativno, saj smo v tej študiji izvedli le analizo na podlagi vnaprej izbranih središč, ter
- poleg dnevne delovne mobilnosti v urbana središča je treba raziskavo izvesti še za druge kazalnike, ki lahko vplivna območja urbani središč opredelijo tudi z gospodarskega, demografskega, stanovanjskega in drugih pomembnih vidikov.

Na ta način bi z večjo gotovostjo pokazali na (1) trenutno stanje v policentričnem urbanem sistemu Slovenije, ter opredelili (2) vidike in postopke policentrizma v Sloveniji, (3) odnose med urbani središči v urbanem omrežju na različnih prostorskih ravneh, tudi v čezmejnem oz. mednarodnem prostoru, (4) vplivna območja urbanih središč in odnose med naselji znotraj FOU, in (5) vlogo somestij v urbanem omrežju.

»Ta stran je namenoma prazna.«

4 PRIKAZ STANJA ZA SLOVENIJO

4.1 Funkcionalna urbana območja nacionalnih središč mednarodnega pomena

S slike 2 in preglednic 3 do 5 je mogoče opaziti, da se je edino FOU Ljubljane v obravnavanem obdobju 15 let povečalo. Število občin v FOU Ljubljane se je podvojilo (iz 29 leta 2000 na 58 leta 2015), prav tako se je podvojila površina FOU Ljubljane, medtem ko se je število prebivalcev povečalo za faktor 1,53 (iz 551.209 prebivalcev v letu 2000 na 844.675 prebivalcev v letu 2015). Če je v FOU Ljubljane leta 2000 prebivalo 27,7 % prebivalcev Slovenije, pa se je petnajst let kasneje ta delež povečal skoraj na 41 %. FOU Ljubljane se je povečalo predvsem vzdolž obstoječih avtocestnih povezav Jesenice – Ljubljana in Koper – Ljubljana ter vzdolž cestne povezave s Kočevjem.

FOU Maribora, tj. drugega največjega zaposlitvenega središča v Sloveniji, se je v obravnavanem obdobju najbolj zmanjšalo. Kljub novonastalim občinam v tem območju Slovenije se je delež občin zmanjšal za 1,7 %, delež površine za 0,4 % ter delež prebivalstva za 0,8 % (za dobrih 7.200 prebivalcev).

Kljub temu, da se je število občin v FOU somestja Koper – Izola – Piran povečalo (od občine Koper se je odcepila občina Ankaran), pa se je površina nekoliko zmanjšala (spremenil se je potek občinske meje med občino Divača in občino Hrpelje – Kozina). V FOU obalnega somestja se je število prebivalcev povečalo za slabih 8.000 prebivalcev).

Preglednica 11: Število in delež občin v FOU nacionalnih središč mednarodnega pomena

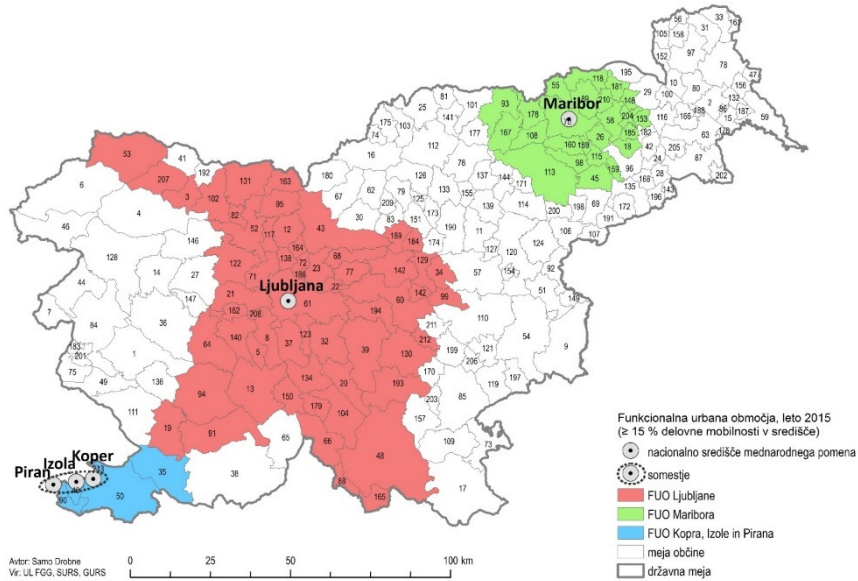
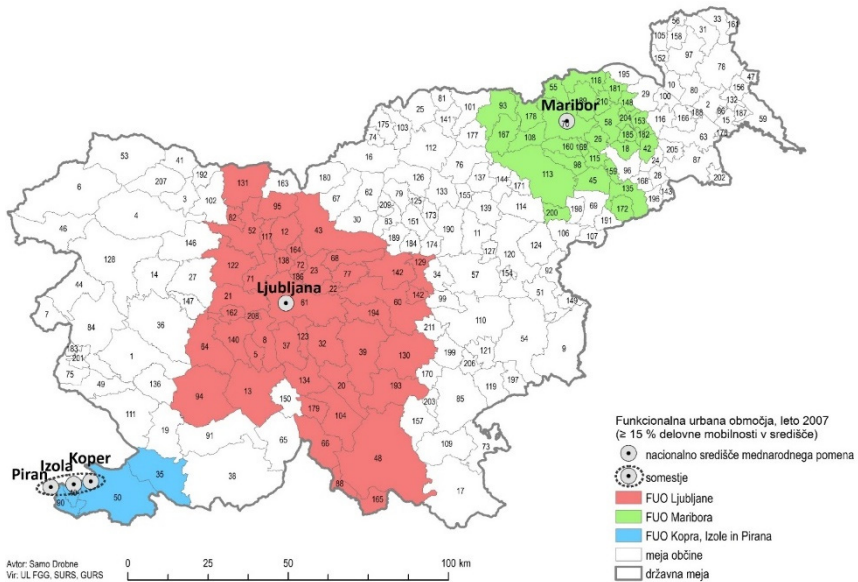
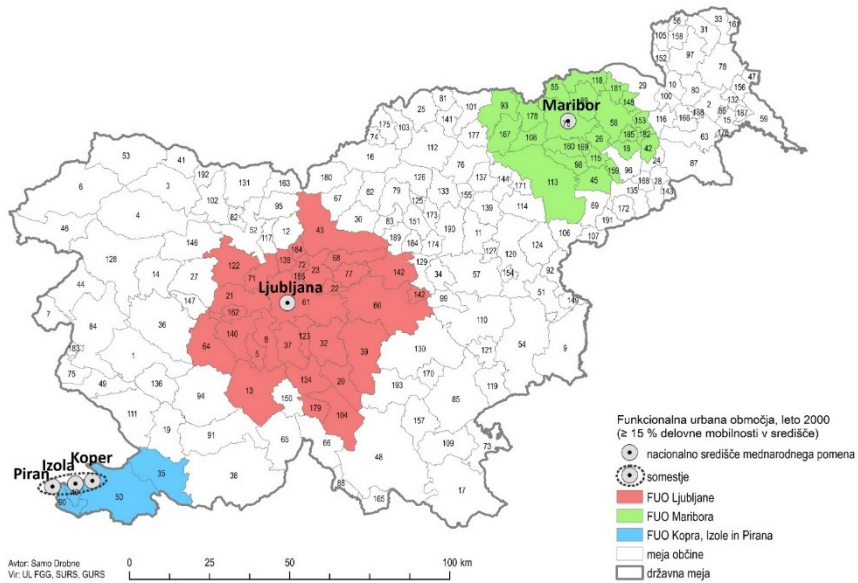
FUO	leto 2000		leto 2007		leto 2015	
	število	delež	število	delež	število	delež
Ljubljane	29	15,1 %	46	21,9 %	58	27,4 %
Maribora	25	13,0 %	29	13,8 %	24	11,3 %
somestja Koper-Izola-Piran	4	2,1 %	4	1,9 %	5	2,4 %

Preglednica 12: Površina (v km²) in delež površine FOU nacionalnih središč mednarodnega pomena

FUO	leto 2000		leto 2007		leto 2015	
	površina (km ²)	delež	površina (km ²)	delež	površina (km ²)	delež
Ljubljane	3.186,58	16,4%	5.557,76	27,4%	6.575,85	32,4%
Maribora	1.474,11	7,6%	1.674,87	8,3%	1.457,54	7,2%
somestja Koper-Izola-Piran	579,28	3,0%	579,28	2,9%	579,28	2,9%

Preglednica 13: Število in delež prebivalcev v FOU nacionalnih središč mednarodnega pomena.

FUO	leto 2000		leto 2007		leto 2015	
	število	delež	število	delež	število	delež
Ljubljane	551.209	27,7%	740.631	36,6%	844.675	40,9%
Maribora	250.972	12,6%	257.036	12,7%	243.751	11,8%
somestja Koper-Izola-Piran	84.411	4,2%	87.869	4,3%	92.383	4,5%

Slika 8: Funkcionalna urbana območja nacionalnih središč mednarodnega pomena v letih 2000, 2007 in 2015

S slike 8 lahko tudi ugotovimo, da se glede na zadnje razpoložljive uradne podatke iz leta 2015 FOU nacionalnih središč mednarodnega pomena ne prekrivajo – čeprav se je FOU Ljubljane popolnoma približalo FOU somestja Koper – Izola – Piran. V FOU nacionalnih središč mednarodnega pomena je 41 % občin v Sloveniji, kar znaša 42,5 % površine Slovenije. Na območju teh treh FOU pa prebiva 57,2 % slovenskega prebivalstva.

2.2 Funkcionalna urbana območja središč nacionalnega pomena

Slika 9 prikazuje FOU petnajstih središč nacionalnega pomena v letih 2000, 2007 in 2015. Primerjava slike 9, preglednic 6, 7 in 8 ter grafov na slikah 10, 11 in 12 spet izkaže daleč največje povečanje FOU Ljubljane, medtem ko so spremembe FOU ostalih središč nacionalnega pomena – v primerjavi s FOU Ljubljane – precej manjše (skoraj zanemarljive).

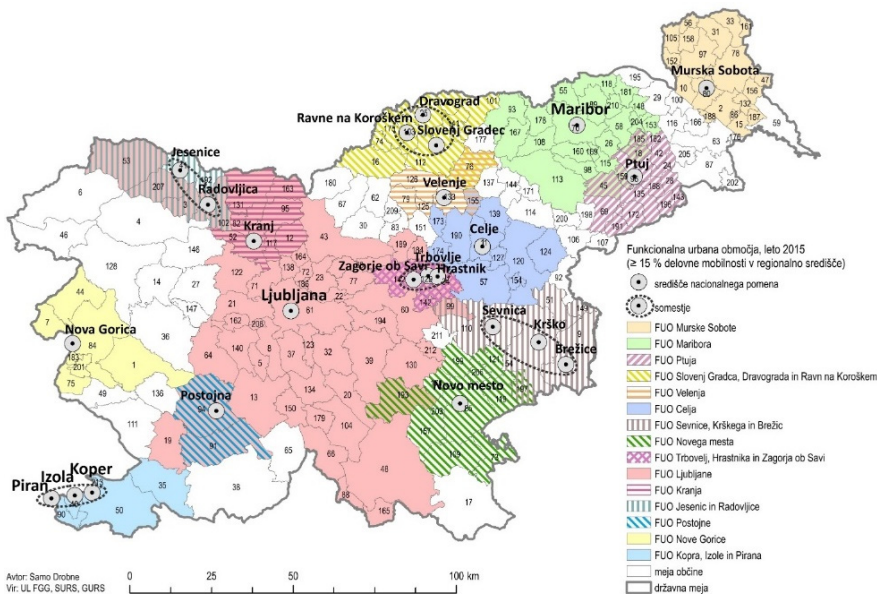
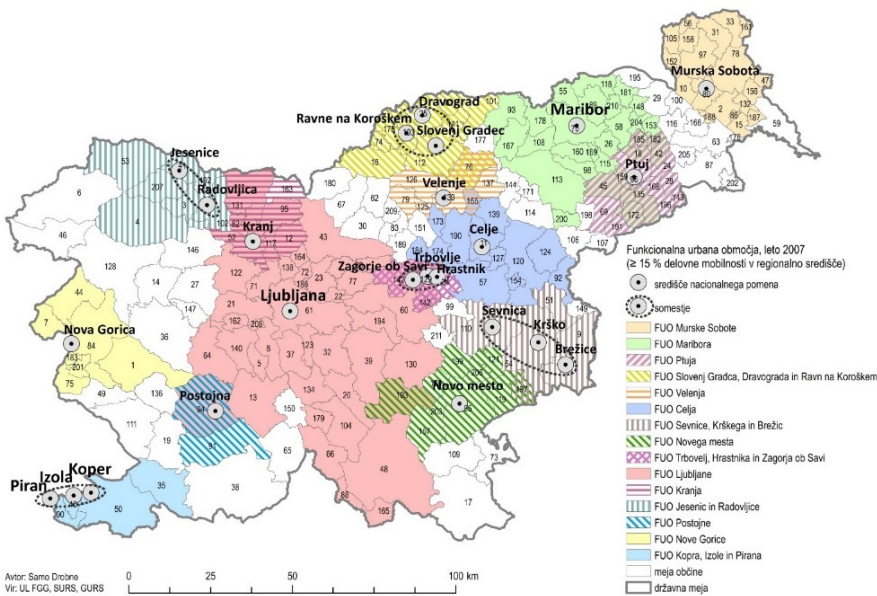
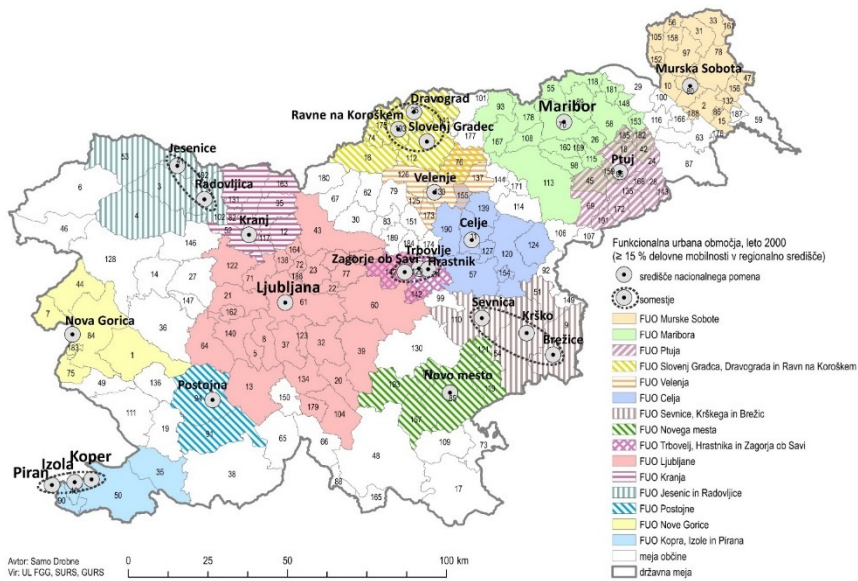
FOU Murske Sobote se je povečalo le za eno občino, tj. občino Velika Polana. Kot smo že ugotovili se je FOU Maribora zmanjšalo – predvsem na račun občin, ki spadajo tudi v FOU Ptuja. FOU Ptuja se po obsegu ni spremenilo, zmanjšalo pa se je število prebivalcev (za dobrih 800 prebivalcev) v FOU Ptuja.

FOU somestja Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd se je povečalo za občino Radlje ob Dravi, povečalo pa se je tudi število prebivalcev (za skoraj 4.000). FOU somestja Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd se prekriva s FOU Velenja, ki se je zmanjšalo za občino Vitanje, zmanjšalo se je tudi število prebivalcev v FOU Velenja (za dobrih 4.000 prebivalcev). FOU Velenja se delno prekriva s FOU Celja na območju občine Dobrna. FOU Celja se je v petnajstletnem obdobju povečalo za eno občino (občino Prebold; do leta 2007 se je povečalo za tri občine), število prebivalcev v FOU Celja se je povečalo za slabih 12.000 prebivalcev.

Južno ob FOU Celja leži FOU somestja Brežice – Krško – Sevnica, ki se s FOU Celja ne prekriva. Površina FOU somestja Brežice – Krško – Sevnica se je povečala zaradi dveh občin, tj. občine Radeče in Bistrica ob Sotli. S tem se je razširil vpliv tega somestja na območje FOU Ljubljane (prekrivanje območij na območju občine Radeče). Število prebivalcev v FOU somestja Brežice – Krško – Sevnica se je povečalo za dobrih 5.500 prebivalcev.

FOU somestja Brežice – Krško – Sevnica se delno prekriva (na območju novonastale občine Kostanjevica na Krki) s FOU Novega mesta. FOU Novega mesta se je v petnajstih letih populacijsko povečalo za več kot 20.500 prebivalcev. Poleg delnega prekrivanja s FOU somestja Brežice – Krško – Sevnica se FOU Novega mesta delno prekriva (na območju občine Žužemberk) tudi s FOU Ljubljane. Pri tem se je na območje občine Žužemberk povečalo območje FOU Ljubljane.

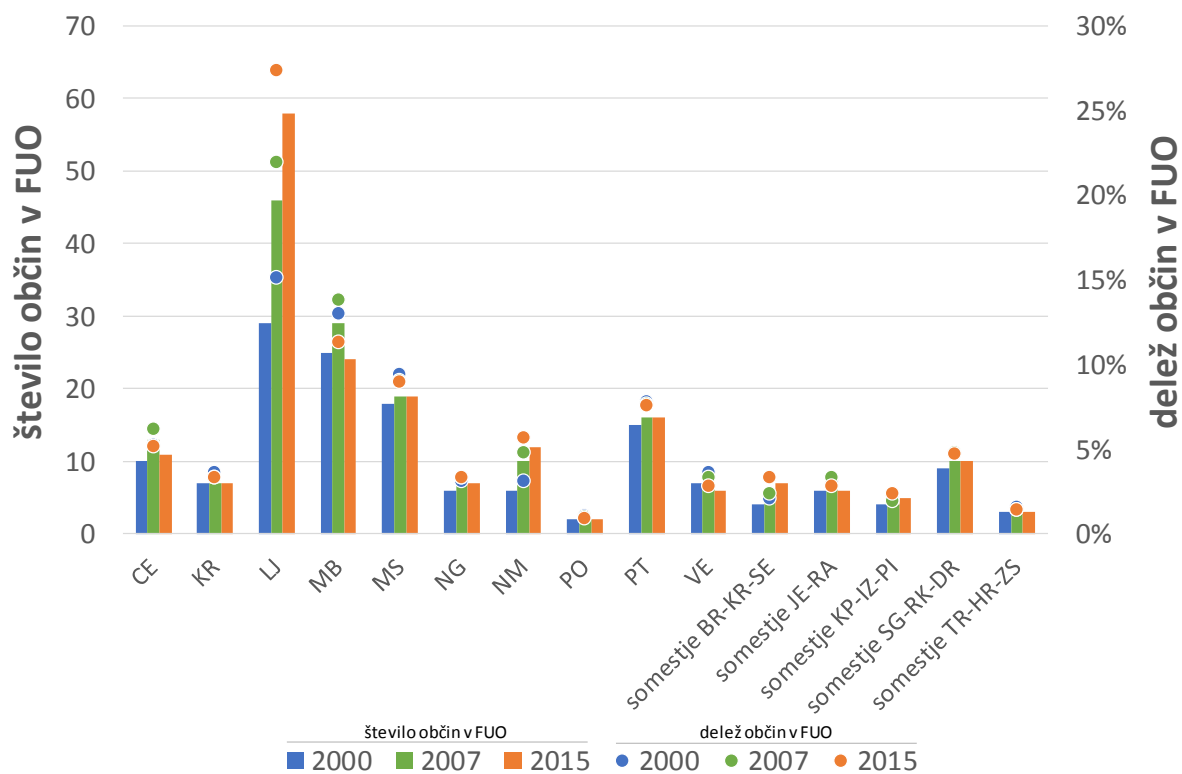
Med FOU Celja in FOU Ljubljane leži FOU somestja Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi. To FOU je bilo ves čas sestavljeno samo iz treh središčnih občin. Število prebivalcev v FOU somestja Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi se je zmanjšalo za skoraj 3.700 prebivalcev. FOU somestja Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi v celoti leži v FOU Ljubljane.

Slika 9: Funkcionalna urbana območja središč nacionalnega pomena v letih 2000, 2007 in 2015

Preglednica 14: Število in delež občin v FOU središč nacionalnega pomena

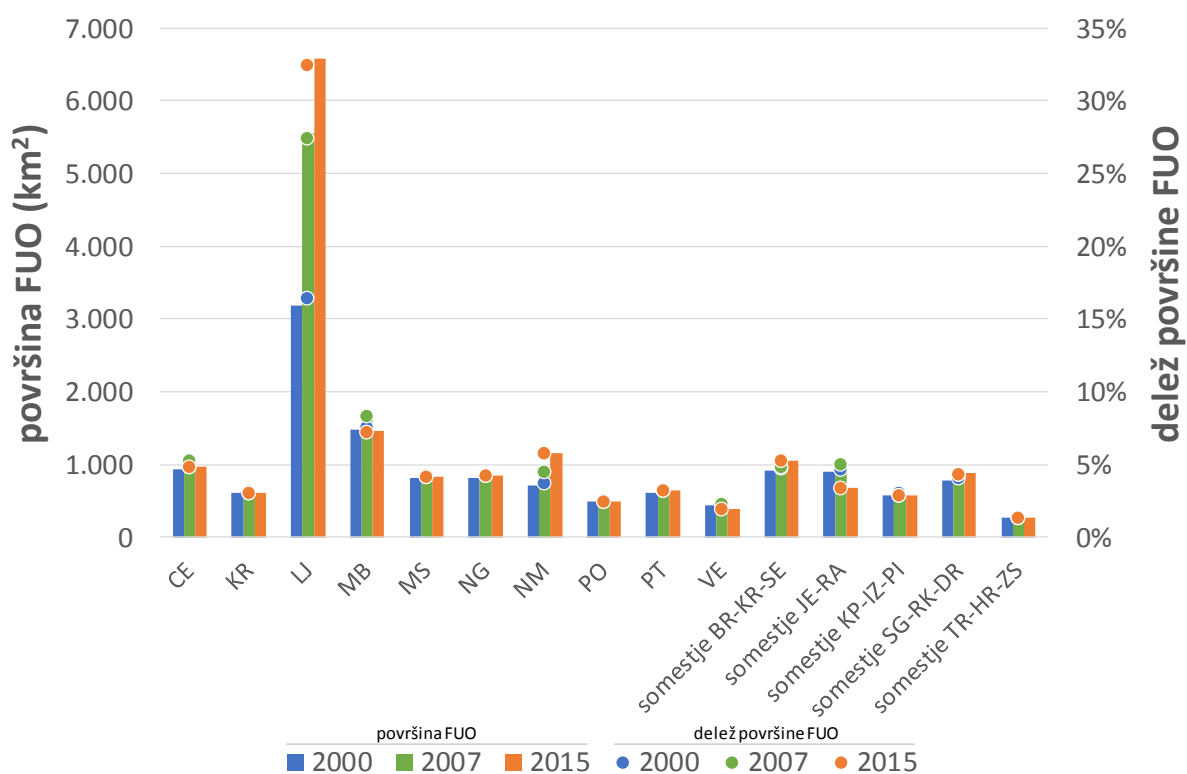
FUO	občine v FOU leta 2000		občine v FOU leta 2007		občine v FOU leta 2015	
	število	%	število	%	število	%
Celje	10	5,2%	13	6,2%	11	5,2%
Kranj	7	3,6%	7	3,3%	7	3,3%
Ljubljana	29	15,1%	46	21,9%	58	27,4%
Maribor	25	13,0%	29	13,8%	24	11,3%
Murska Sobota	18	9,4%	19	9,0%	19	9,0%
Nova Gorica	6	3,1%	7	3,3%	7	3,3%
Novo mesto	6	3,1%	10	4,8%	12	5,7%
Postojna	2	1,0%	2	1,0%	2	0,9%
Ptuj	15	7,8%	16	7,6%	16	7,5%
Velenje	7	3,6%	7	3,3%	6	2,8%
somestje Brežice – Krško – Sevnica	4	2,1%	5	2,4%	7	3,3%
somestje Jesenice – Radovljica	6	3,1%	7	3,3%	6	2,8%
somestje Koper – Izola – Piran	4	2,1%	4	1,9%	5	2,4%
somestje Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd	9	4,7%	10	4,8%	10	4,7%
somestje Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi	3	1,6%	3	1,4%	3	1,4%

Slika 10: Število in delež občin v FOU središč nacionalnega pomena

Preglednica 15: Površina (v km²) in delež površine FOU središč nacionalnega pomena

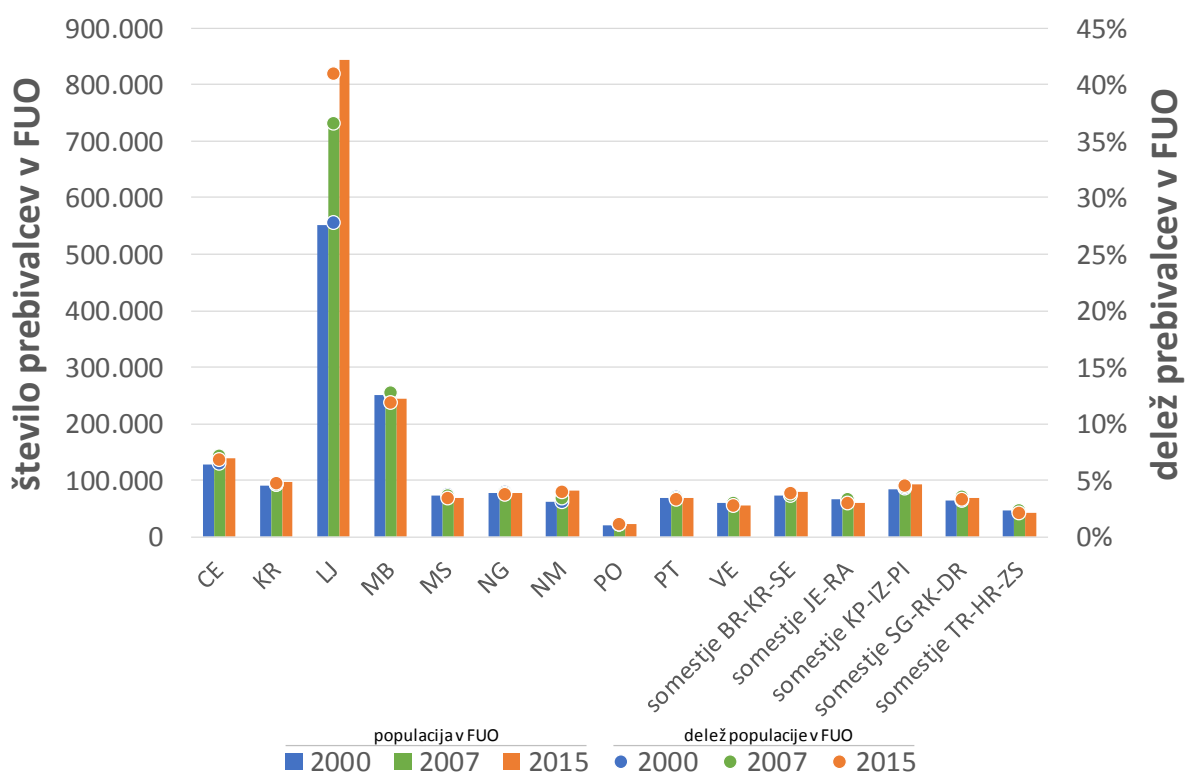
FUO	površina FOU leta 2000		površina FOU leta 2007		površina FOU leta 2015	
	km ²	%	km ²	%	km ²	%
Celje	930,021	4,8%	1062,006	5,2%	966,635	4,8%
Kranj	608,659	3,1%	608,659	3,0%	608,659	3,0%
Ljubljana	3.186,577	16,4%	5.557,756	27,4%	6.575,847	32,4%
Maribor	1.474,110	7,6%	1.674,870	8,3%	1.457,542	7,2%
Murska Sobota	819,060	4,2%	837,728	4,1%	837,728	4,1%
Nova Gorica	820,958	4,2%	850,425	4,2%	850,425	4,2%
Novo mesto	714,735	3,7%	909,211	4,5%	1.164,741	5,7%
Postojna	493,118	2,5%	493,118	2,4%	493,118	2,4%
Ptuj	614,529	3,2%	646,597	3,2%	646,597	3,2%
Velenje	434,450	2,2%	453,980	2,2%	394,596	1,9%
somestje Brežice – Krško – Sevnica	916,504	4,7%	974,832	4,8%	1.057,938	5,2%
somestje Jesenice – Radovljica	899,451	4,6%	1.015,669	5,0%	681,944	3,4%
somestje Koper – Izola – Piran	579,282	3,0%	579,282	2,9%	579,282	2,9%
somestje Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd	783,666	4,0%	877,599	4,3%	877,599	4,3%
somestje Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi	263,753	1,4%	263,753	1,3%	263,753	1,3%

Slika 11: Površina (v km²) in delež površine FOU središč nacionalnega pomena

Preglednica 16: Število in delež prebivalcev v FOU središč nacionalnega pomena

FUO	populacija FOU leta 2000		populacija FOU leta 2007		populacija FOU leta 2015	
	število	%	število	%	število	%
Celje	128.226	6,4%	144.030	7,1%	139.942	6,8%
Kranj	90.212	4,5%	93.246	4,6%	96.491	4,7%
Ljubljana	551.209	27,7%	740.631	36,6%	844.675	40,9%
Maribor	250.972	12,6%	257.036	12,7%	243.751	11,8%
Murska Sobota	73.040	3,7%	72.892	3,6%	69.270	3,4%
Nova Gorica	77.602	3,9%	78.241	3,9%	77.358	3,7%
Novo mesto	61.473	3,1%	68.760	3,4%	82.136	4,0%
Postojna	20.497	1,0%	21.405	1,1%	22.080	1,1%
Ptuj	69.118	3,5%	69.424	3,4%	68.295	3,3%
Velenje	59.586	3,0%	59.225	2,9%	55.483	2,7%
somestje Brežice – Krško – Sevnica	73.181	3,7%	73.702	3,6%	78.807	3,8%
somestje Jesenice – Radovljica	65.930	3,3%	66.525	3,3%	60.348	2,9%
somestje Koper – Izola – Piran	84.411	4,2%	87.869	4,3%	92.383	4,5%
somestje Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd	63.696	3,2%	69.747	3,4%	67.629	3,3%
somestje Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi	46.201	2,3%	45.226	2,2%	42.516	2,1%

Slika 12: Število in delež prebivalcev v FOU središč nacionalnega pomena

FUO Kranja je leta 2000 mejilo na FUO Ljubljane. V petnajstletnem obdobju je FUO Ljubljane v celoti prekrilo FUO Kranja in se razširili še na FUO somestja Jesenice – Radovljica. Ozemeljsko se FUO Kranja ni spremenilo, populacijsko pa se je okrepilo za slabih 6.300 prebivalcev. Ozemeljsko se je FUO somestja Jesenice – Radovljica zmanjšalo za občino Bohinj, populacijsko pa za skoraj 5.600 prebivalcev.

FUO Postojne je se ozemeljsko ni spremenilo, obsega samo dve občini (Postojna in Pivka). Populacijsko pa se je okrepilo za ca. 1.600 prebivalcev. Leta 2000 je FUO Postojne še mejilo na FUO Ljubljane, kasneje pa se je FUO Ljubljane razširilo preko FUO Postojne vse do FUO obalnega somestja Koper – Izola – Piran. Danes leži FUO Postojne v celoti znotraj FUO Ljubljane.

FUO Nove Gorice se v petnajstih letih skoraj ni nič spremenilo: ozemeljsko je ostalo nespremenjeno, tudi populacijsko se je zmanjšalo le za dobrih 240 prebivalcev.

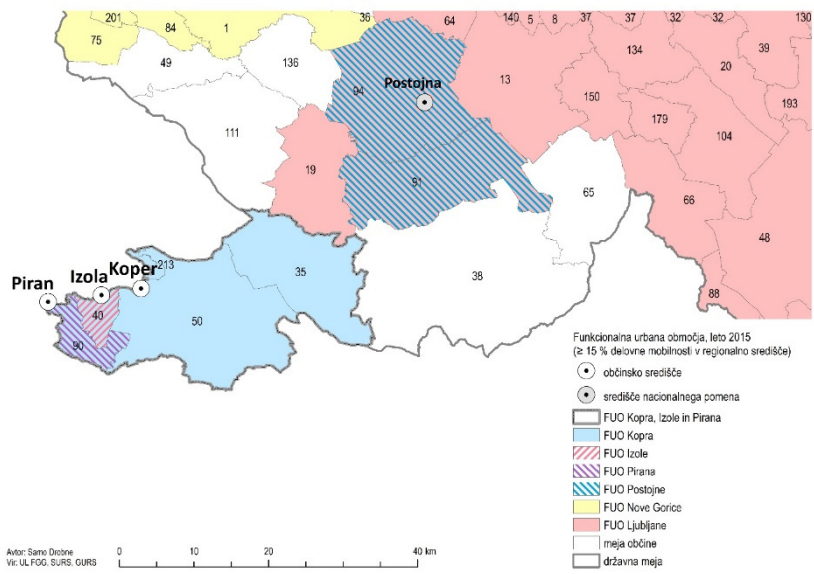
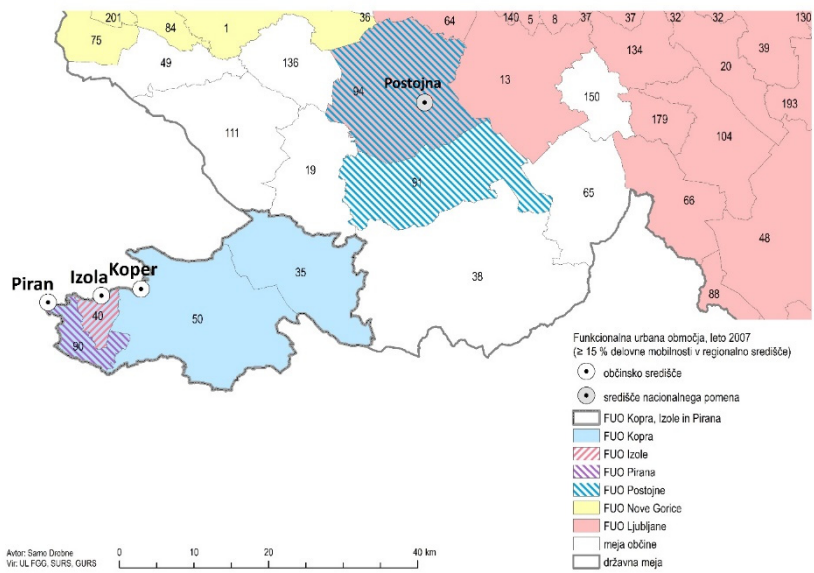
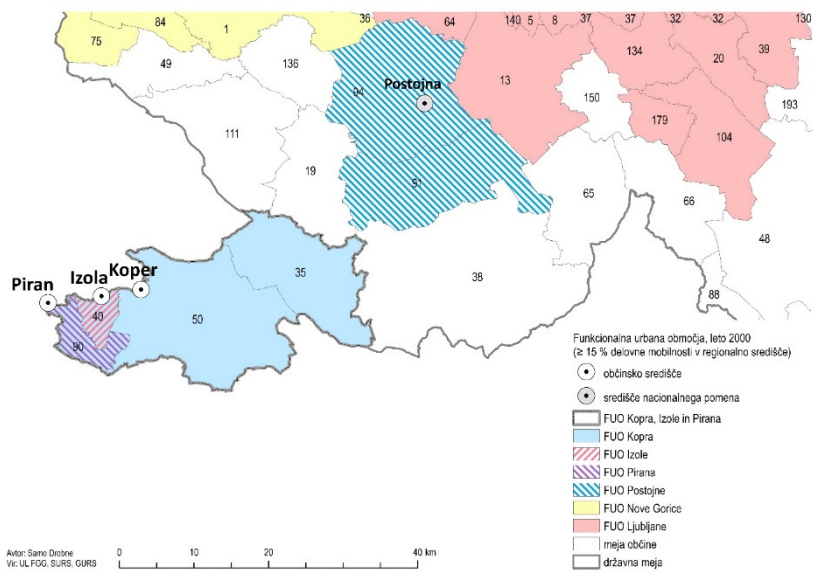
V splošnem lahko torej ugotovimo, da se je bistveno povečalo FUO Ljubljane, ki je v celoti prekrilo FUO Kranja, FUO Postojne in FUO somestja Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi.

2.3 Vpliv somestja na funkcionalno urbano območje

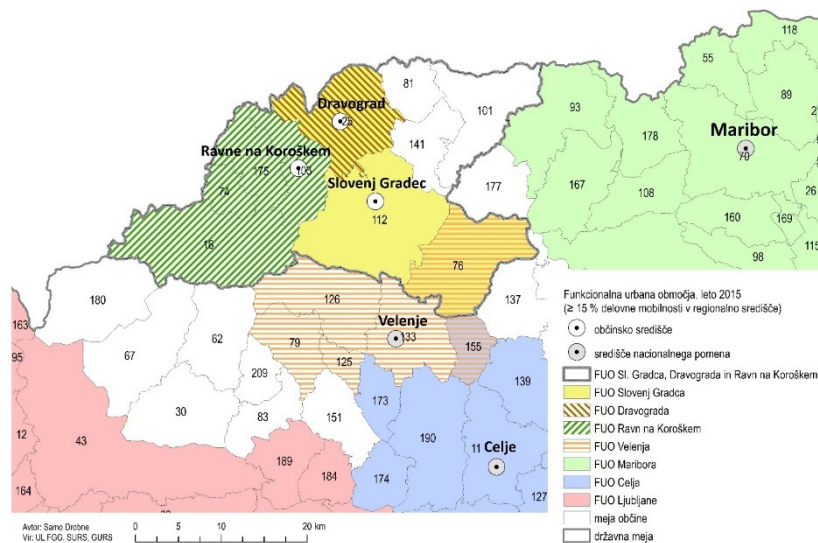
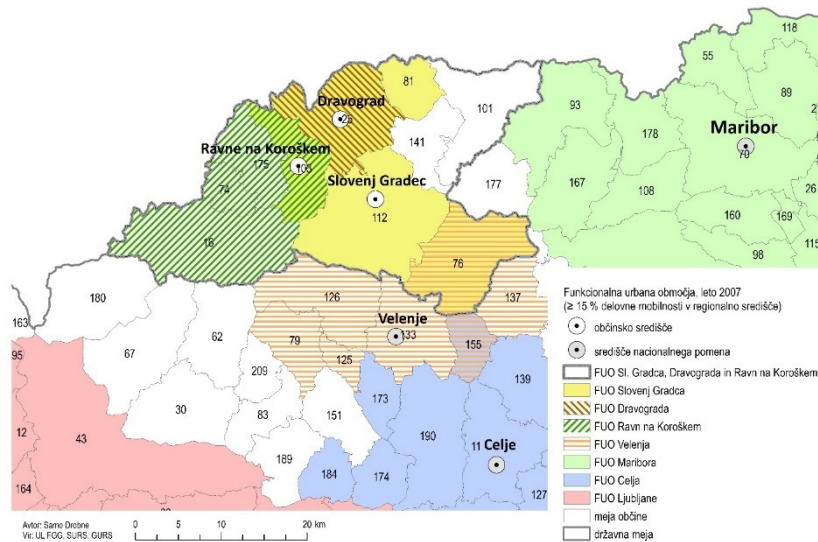
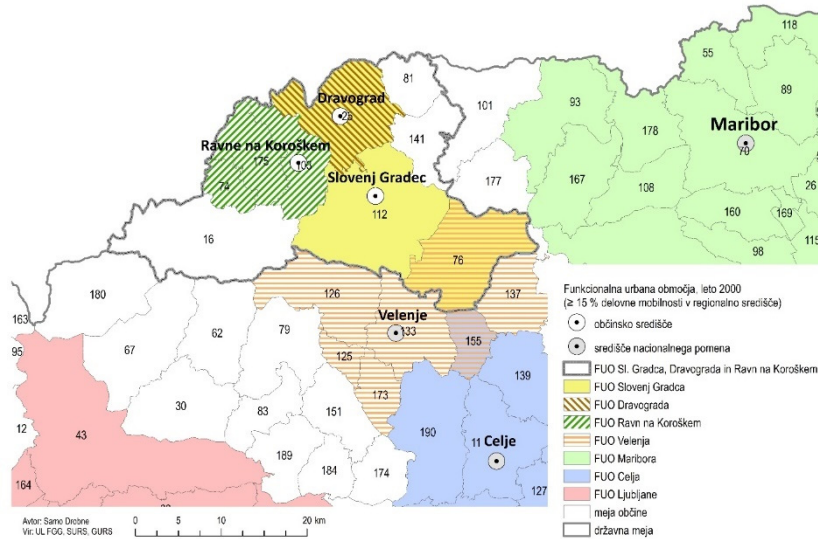
Slike 13 do 16 prikazujejo vpliv somestja na oblikovanje FUO. Opazimo lahko, da FUO Koper v celoti pokrije FUO somestja Koper – Izola – Piran, torej območje štirih občin, medtem ko pokrijeta FUO Izola in FUO Pirana le območje svoje občine. Ozemeljsko se torej FUO somestja Koper – Izola – Piran ne spremeni, v kolikor obravnavamo središčne občine posamezno; glej sliko 13.

Podobna sta primera somestij Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi ter Jesenice – Radovljica. FUO somestja Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi v vsakem primeru in ne glede na obravnavano leto obsega le območje teh treh občin, ki jih sicer v celoti pokrije le FUO Zagorja ob Savi; glej sliko 15. FUO somestja Jesenice – Radovljica pa je neglede na obravnavano leto sestavljeno iz dveh FUO središčnih občin: iz FUO Jesenic in FUO Radovljice; glej sliko 16.

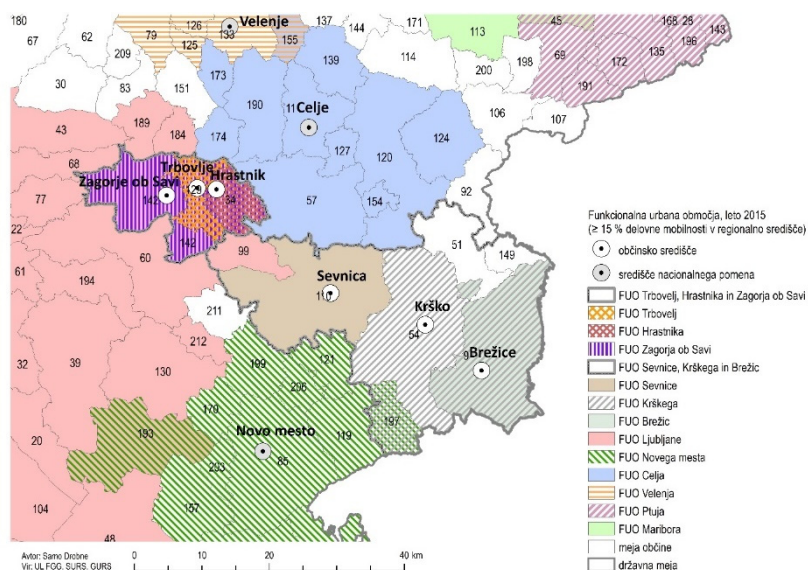
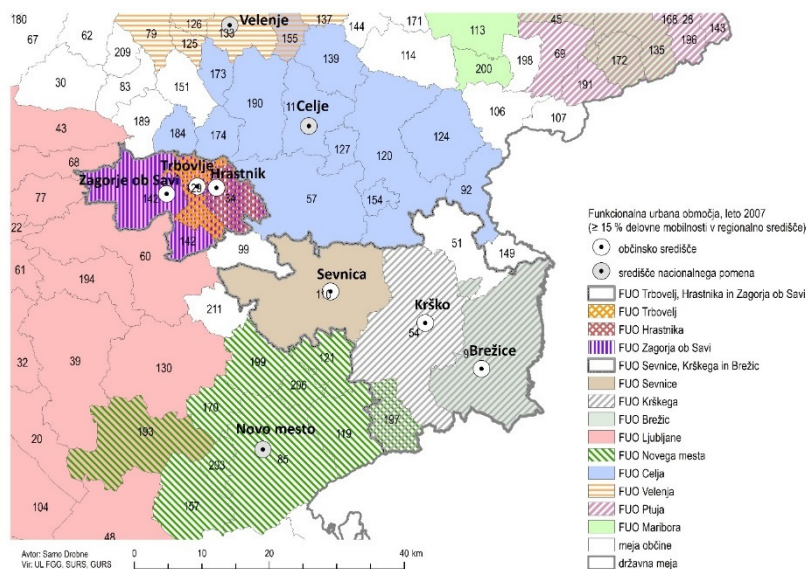
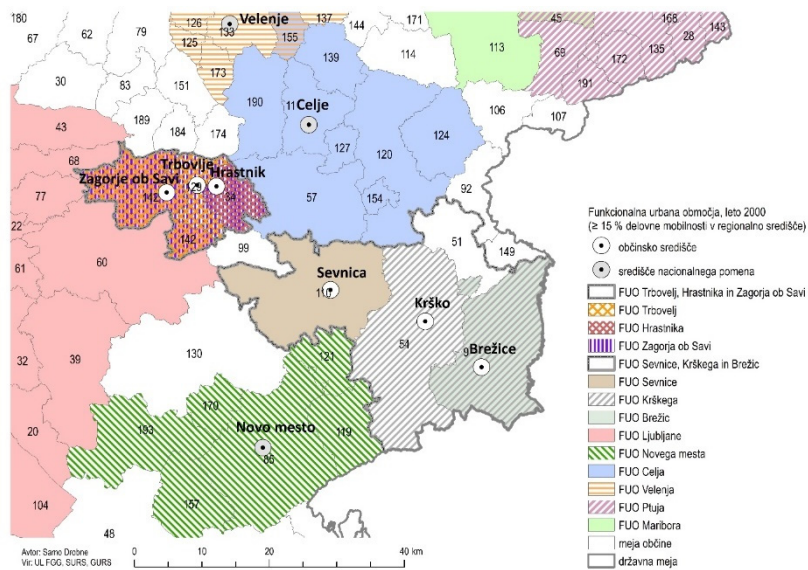
Bolj izrazit vpliv somestja pa se izkaže v primeru somestij Brežice – Krško – Sevnica in Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd. V primeru somestja Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd je FUO manjše za 2-3 občine, v kolikor obravnavamo posamezne središčne občine, v primeru somestja Brežice – Krško – Sevnica pa za 1-2 občini. Središčne občine v teh dveh somestjih so torej skupaj bistveno bolj konkurenčne kot posamezno.

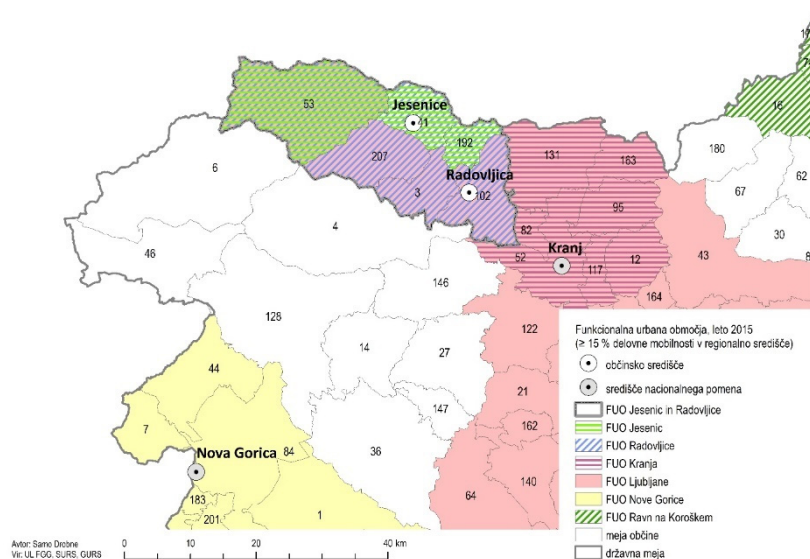
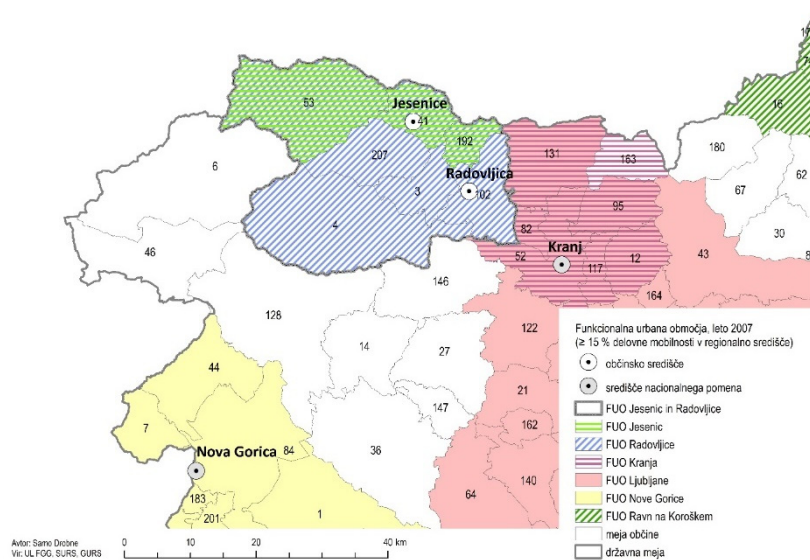
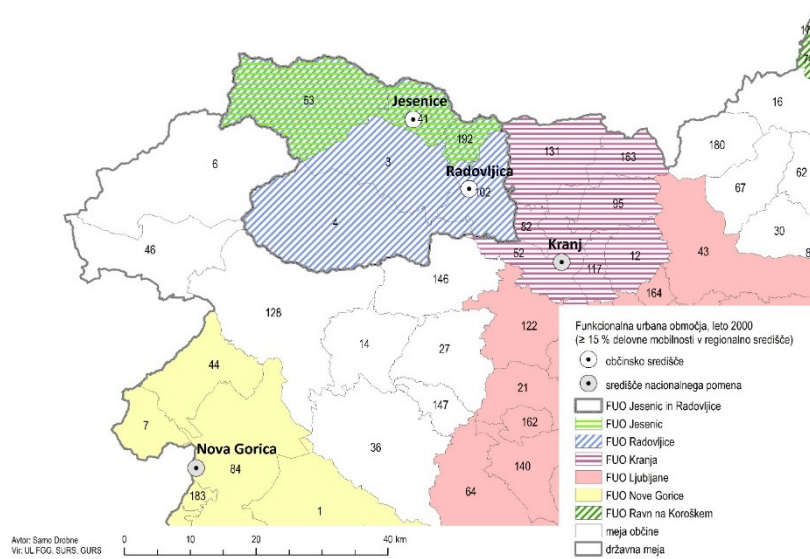
Slika 13: Vpliv somestja Koper – Izola – Piran na funkcionalno urbano območje v letih 2000, 2007 in 2015

Slika 14: Vpliv somestja Slovenj Gradec – Ravne na Koroškem – Dravograd na funkcionalno urbano območje v letih 2000, 2007 in 2015

Slika 15: Vpliv somestij Brežice – Krško – Sevnica in Trbovlje – Hrastnik – Zagorje ob Savi na funkcionalni urbani območji v letih 2000, 2007 in 2015

Slika 16: Vpliv somestja Jesenice – Radovljica na funkcionalno urbano območje v letih 2000, 2007 in 2015

5 FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA V SPRS 2050

5.1 Vloga FOU v urbani politiki Slovenije kot del SPRS 2050

FUO so instrument za izvajanje urbane politike, ki je lahko v prvem obdobju vgrajena v SPRS 2050, in mora temeljiti tudi na mednarodno sprejetih dokumentih (UN Habitat, 2004, 2016, Pact of Amsterdam, 2016). Načela in cilji urbane politike morajo poleg tega slediti tudi ciljem Vizije prostorskega razvoja Slovenije (Vizija cilji, 2016) ter morajo učinkovati na celotnem funkcionalnem urbanem območju, ki vključuje tako mesta, naselja in podeželska območja. Omogočati morajo tudi medsebojno sodelovanje med naselji znotraj FOU kot tudi med FOU.

Cilji urbane politike kot del SPRS 2050 naj vsebujejo naslednje vsebinske poudarke:

- zagotavljanje kompaktne in vključujoče rasti mest, pri čemer je treba upoštevati tako središče kot zaledje, s ciljem ohranjanja kmetijskih površin, pitne vode in drugih naravnih virov ter ekosistemov na celotnem območju FOU,
- izboljšanje kakovosti in kvantitete rabe prostora ter razvoja lastnine tako znotraj urbanega središča kot ob transportnih koridorjih z izrabo prostih stavbnih zemljišč, izboljšanjem infrastrukture ter vzpostavitvijo mešane rabe prostora,
- pripravo zemljišč za potrebe urbanega razvoja na podlagi analize stroškov in učinkov (angl. cost-effective planning),
- prenova ima prednost pred novogradnjo; izkoristiti je treba potenciale degradiranih območij za urbano prenovu ter regeneracijo mest,
- zagotavljanje zadostnega števila stanovanj za vse sloje in potrebe prebivalstva,
- vzpostaviti je treba povezane transportne sisteme v mestih in na celotnem območju FOU; predvsem je treba na celotnem območju FOU vzpostaviti javni potniški promet, ki bo zadovoljeval potrebe prebivalstva tako v urbanih središčih kot na podeželskih območjih FOU,
- zagotoviti je treba povezan in učinkovit sistem zelene infrastrukture za lažjo prilagoditev klimatskim spremembam in zagotavljanju kakovostnega zraka,
- izkoristiti digitalne in druge napredne tehnologije za trajnostni urbani razvoj, ki je usmerjen v krožno gospodarstvo, lokalno ekonomijo in samozadostno energetska oskrbo.

5.2 FOU kot podpora izvajanju policentričnega urbanega omrežja

Že v zaključkih prve delavnice je bilo izpostavljeno, da razumemo FOU predvsem kot analitično orodje za spremljanje stanja v prostoru ter instrument za izvajanje SPRS 2050. Prav tako FOU po definiciji ne pokrivajo celotnega območja države in nimajo natančno določene meje. Glede na lego urbanih središč in njihovo vplivno območje se lahko tudi prekrivajo (glej sliko 2 v drugem poglavju).

V trenutno veljavnem sistemu prostorskega načrtovanja (ZPNačrt, 2007) so prostorski akti na regionalni oz. medobčinski ravni sicer predvideni, vendar v praksi niso zaživel. Do uveljavitve nove prostorske zakonodaje, ki je v pripravi že od leta 2014, bo treba pripravo prostorskih aktov in izvajanje urbane politike s pomočjo FOU spodbujati z drugimi ukrepi in instrumenti, ki morajo vključevati politike z različnih področjih oz. resorjev.

Glede na navedena dejstva je smiselno za FOU uporabiti enega izmed prilagodljivih modelov upravljanja (angl. governance; Tosics, 2015):

- Prvi model predstavlja neformalno sodelovanje v prilagodljivih prostorskih strukturah, kot smo opredelili tudi FOU. Postopek lahko teče od spodaj navzgor, s prostovoljnimi partnerskimi investicijami, partnerskimi dogovori glede urbanega razvoja, medsektorskimi memorandumami o skupnih projektih ipd.
- Drugi model se prav tako ne osredotoča na institucionalne oblike, temveč usmerja predstavljena vsebinska vprašanja in predlaga (medsektorsko) strateško planiranje kot ključni mehanizem za izboljšanje razvoja na območjih FOU.
- V tretjem modelu pa razvoj FOU temelji na skupnih strateških projektih kot je npr. enotna organizacija javnega potniškega prometa. Pri tem je treba paziti, da vse lokalne skupnosti znotraj območja FOU s partnerskim sporazumom o strateškem projektu ohranijo svojo avtonomnost, s čimer se prepreči, da bi le ena lokalna skupnost prevladala nad drugimi s svojimi odločitvami.

Glede na poseben položaj FOU v SPRS 2050 predlagamo, da se glede na politike, strategije medsektorsko sodelovanje uporabljajo vsi trije pristopi, seveda v odvisnosti od narave razvojnega vprašanja. Možno je celo, da se vsi pristopi uporabljajo hkrati, glede na cilje in namen, ki jih z določenim ukrepom želimo doseči. Tako OECD (2012) predlaga, da se ne uporabljajo le različni modeli upravljanja, temveč tudi ključne politike, ki jih strnimo v pet glavnih strategij za izvajanje urbane politike (prav tam):

- oblikovati je treba natančne cilje urbane politike z namenom zagotavljanja kompaktne in vključujoče rasti mest,
- vzpodbujati notranji razvoj z doseganjem dovolj visokih gostot in ne poseganjem na nova razvojna območja (angl. greenfields),
- vzpodbujati revitalizacijo in urbano regeneracijo s ponovno porabo degradiranih območij (angl. brownfields),
- povečati raznolikost in kakovost življenja,
- na najmanjšo možno mero zmanjšati negativne učinke v urbanem razvoju.

Za izvajanje instrumentov in ukrepov urbane politike je torej treba poskrbeti tako za institucionalni - formalni okvir, ki mora temeljiti na povezanem delovanju prostorskega načrtovanja in upravljanja mest kot tudi za neformalni okvir, s katerim se podpira izvajanje urbane politike na različnih ravneh in med različnimi akterji. Instrumente in ukrepe pa smo glede na naravo njihovih učinkov razvrstili v pet skupin, ki so v nadaljevanju tudi podrobneje predstavljeni.

1 Razvoj primerne okolja za:

- medsektorsko usklajevanje predlaganih ukrepov,
- zagotoviti možnost razvoja in uveljavitve novih ukrepov bodisi skozi zakonodajni postopek, bodisi skozi izvajanje že sprejetih ciljev (pogoji v razpisih, projektni pogoji...),
- oblikovanje ustreznega institucionalnega okolja za izvajanje na ministrski ravni,
- vključujoče odločanje na različnih ravneh in med različnimi akterji, pri čemer je treba izvajati tako vertikalno kot horizontalno koordinacijo (Pact for Amsterdam, 2016). Predvsem tematska partnerstva so nov instrument za sodelovanje med sektorji na različnih ravneh upravljanja, s katerim je mogoče doseči učinkovitejše rešitve za izzive urbanega razvoja,
- s presojo vplivov je treba zmanjševati možne medsektorske konflikte (na ravni sprejemanja politik in strategij kot v zakonodajnem postopku) ter vplivati na boljšo implantacijo zastavljenih ciljev urbanega razvoja na različni ravneh, predvsem pa na lokalni in regionalni ravni.

- zagotoviti je treba vključevanje javnosti v vse postopke odločanja in izvajanja urbane politike na vseh ravneh,
- ustrezno okolje z izvajanje na lokalni ravni – izobraževanje kadrov in izmenjava znanja ter dobrih praks na lokalni ravni.

2 Razvoj primerne tehnice okolja:

- zagotovitev ustreznih podatkovnih baz- evidenc oz. registrov (glej poročilo Attract-SEE, 2014),
- priprava in objava različnih priporočnikov za strokovnjake,
- oblikovanje in objava poljudnega informativnega (poučnega) gradiva za javnost
- zakonodajno urediti, da bodo postopki prostorskega načrtovanja na vseh ravne potekali usklajeno. V ta namen potrebujemo nadsektorsko usklajevalno telo, ki bo omogočal tako horizontalno kot vertikalno usklajevanje interesov v prostoru, lokalne skupnosti pa bodo vse (sektorske strokovne podlage, smernice, mnenja ipd.) v zvezi s pripravo prostorskih aktov dobile »na enem mestu«.

3 Instrumenti prostorskega načrtovanja

- zagotoviti usklajeno in strateško prostorsko načrtovane na FUU z namenom uravnoveženega prostorskega razvoja, ki bo temeljil na raziskovalnem pristopu z dokazi o stanju v prostoru tako glede fizičnih struktur kot glede človeškega kapitala (povezava z regionalnim prostorskim načrtovanjem, vključno s strategijo pametne specializacije),
- prostorski akti – racionalno načrtovanje namenske rabe prostora, gospodarskih con, zadovoljevanje potreb po stanovanjih ipd., urbanistični normativi, posebej za degradirana območja in območja urbane regeneracije ...
- povezava s teritorialno agendo 2020 ter spodbujanje uravnoveženega prostorskega razvoja na območju FUU,
- stalno spremljanje stanja v prostoru s stalnim raziskovanjem prostora.

4 Finančni instrumenti (obdavčitve in /ali finančne spodbude)

Ne le posamezni sektorji s svojimi politikami in ukrepi za njihovo izvajanje, temveč tudi finančno ministrstvo lahko z davčnimi ukrepi (dajatvami in spodbudami) usmerja izvajanje urbane politike.

5 Usklajenost sektorskih politik in zakonodaje (akcijski načrti, progami, instrumenti, ukrepi)

- zemljiška politika (instrumenti, obdavčitve...),
- regionalni razvoj (kriteriji za različne finančne spodbude) z namenom spodbuditi medobčinsko sodelovanje preko administrativnih meja (sodelovanje med mesti in podeželjem, čezmejno sodelovanje,...),
- prometna politika (spodbujanje trajnostne mobilnosti z uvajanjem enotnega sistema javnega potniškega prometa v FUU),
- izvajanje socialne politike s cilje ustvarjanja enakih možnosti za vse prebivalce (enake možnosti dostopanja do informacij, enakost med spoloma,...).

Ukrepi sektorskih, tudi finančne politike morajo biti usmerjeni v zagotavljanje ciljev urbane politike ter spodbujanje:

- inovativnih pristopov (»pametna mesta«),
- vključujočega in sodelovalnega načina upravljanja, predvsem civilni inicijativ in širše javnosti,
- priložnosti za razvoj majhni in srednje velikih FUU za učinkovitejše uresničevanje ciljev policentričnega razvoja,

- urbane regeneracije ter obnovo degradiranih območij, vključno s socialnimi, okoljskimi, prostorskimi, kulturnimi in varstvenimi vidiki, s ciljem zmanjšati posege na nova, še ne pozidana kmetijska območja,
- prilagoditev na demografske spremembe, predvsem v luči migracij tako v smislu priseljevanja kot odseljevanja prebivalstva,
- zagotavljanja visoke ravni oskrbe z javnimi dejavnostmi na celotnem območju FUU, v skladu s politiko policentričnega razvoja,
- mednarodno in čezmejno sodelovanje v skladu z že omenjenimi sprejetimi mednarodnimi dokumenti na področju urbane politike.

VIRI IN LITERATURA

Christaller, W. 1933. Die zentralen Orte in Süddeutschland. Jena, Gustav Fischer.

Coombes, M. G., Dixon, J. S., Goddard, J. B., Openshaw, S., Taylor, P. J. 1979. Daily urban systems in Britain: from theory to practice. *Environment and Planning A* 11, 5: 565–574.

Coombes, M. 2014. From city-region concept to boundaries for governance: The English case. *Urban Studies* 51, 11: 2426–2443.

Drobne, S., Bogataj, M. 2011. Economic criteria in decision-making on number of functional regions: The case of Slovenia. V: Zadnik Stirn, L. (ur.), Žerovnik, J. (ur.), Povh, J. (ur.), Drobne, S. (ur.), Lisec, A. (ur.). SOR '11 proceedings – The 11th International Symposium on Operational Research in Slovenia, Dolenjske Toplice, Slovenia, September 28–30, 2011. Ljubljana, Slovenian Society Informatika: str. 131–136.

Drobne, S., Konjar, M., Lisec, A., Pichler Milanović, N., Zavodnik Lamovšek, A. 2010. Functional Regions Defined by Urban centres of (Inter)National Importance: case of Slovenia. V: Schrenk, M. (ur.), Popovich, V. V. (ur.), Zeile, P. (ur.). Real Corp 2010: proceedings of 15th International Conference on Urban Planning, Regional Development and Information Society, May 18–20, 2010. Wien, Real Corp: 295–305, http://conference.corp.at/archive/CORP2010_153.pdf (Pridobljeno 18. 11. 2015.)

Drozg, V. 2008. Scenarij urbanega razvoja Slovenije. V: Sitar, M. (ur.) 2008. Urbane prihodnosti, Urban futures, Maribor, Fakulteta za gradbeništvo: str. 41-54.

EPRP. 1999. Evropske prostorske razvojne perspektive, V smeri uravnoteženega in trajnostnega razvoja ozemlja Evropske unije. Svet ministrov Evropske unije. slovenska različica. Ljubljana.

ESPON 1.1.1. 2005. Potentials for polycentric development in Europe, Luxembourg, ESPON Coordination Unit. https://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/ThematicProjects/Polycentricity/fr-1.1.1_revised-full.pdf (Pridobljeno 14.3.2016.)

ESPON 1.1.2 2004. Urban-rural relations in Europe. Final report. Luxembourg, ESPON Coordination Unit. https://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/ThematicProjects/UrbanRural/fr-1.1.2_revised-full_31-03-05.pdf (Pridobljeno 14.3.2016.)

ESPON 1.4.3 2007. Study on urban function. Final Report. IGEAT – Institut de Gestion de l'Environnement et d'Aménagement du Territoire, Université Libre de Bruxelles (Lead Partner). Brussels, Belgium, http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/StudiesScientificSupportProjects/UrbanFunctions/fr-1.4.3_April2007-final.pdf (Pridobljeno 25. 2. 2016.)

ESPON (2014). Functional Urban Areas (FUA) and European harmonization. A feasibility study from the comparison of two approaches: commuting flows and accessibility isochrones. ESPON. https://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ScientificPlatform/ESPONDatabaseII/M4D-DFR_TR-FUA-construction_20140630.pdf (dostop 6.1.2017)

Eurostat (2015). European cities – the EU-OECD functional urban area definition, Eurostat. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/European_cities_%E2%80%93_the_EU-OECD_functional_urban_area_definition (dostop 6.1.2017).

Golobič, M., Marot., N., Cof, A., Bantan, M., Hudoklin., J., Hočevar., I. 2014. SPRS 2030 - Analiza izvajanja v Strategiji prostorskega razvoja predvidenih programov in ukrepov, Sklepno poročilo, MzIP, UL BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo in Acer d.o.o., Ljubljana, Novo mesto http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/BF_ACER_Drugo_porocilo_SPRS.pdf (Pridobljeno 8.6.2016.)

Lisec, A., Drobne, S., Konjar, M., Zavodnik Lamovšek, A. 2010. Modeliranje funkcionalnih območij slovenskih urbanih središč. V: Perko, D. (ur.), Zorn, M. (ur.). Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2009–2010. Ljubljana: ZRC-SAZU: 233–241.

OECD, 2012. Compact City Policies: A Comparative Assessment. OECD Green Growth Studies, OECD Publishing.

OECD, 2013a. Defining regions and functional urban areas, in OECD Regions at a Glance 2013, OECD Publishing, Paris. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/0413091ec047.pdf?expires=1483631701&id=id&accname=guest&checksum=9A09618268764E73FBE39C1F21BD378B> (dostop 6.1.2017)

OECD, 2013b. Definition of functional urban areas (FUA) for the OECD metropolitan database. OECD, Paris. <https://www.oecd.org/gov/regional-policy/Definition-of-Functional-Urban-Areas-for-the-OECD-metropolitan-database.pdf> (dostop 6.1.2017)

ÖIR 2006. Metropolitan Networking in CenSE backed by North-South Rail Corridors. Final Report of the Pilot Projects. Österreichisches Institut für Raumplanung. Wien/Vienna, Planners Network for Central and South East Europe (PlaNet CenSE).

Pact of Amsterdam. 2016. Urban Agenda for the EU Pact of Amsterdam. Agreed at the Informal Meeting of EU Ministers Responsible for Urban Matters on 30 May 2016 in Amsterdam, The Netherlands.

Pichler Milanović N., Cigale, D., Krevs, M., Gostinčar, P., Černe, A., Zavodnik Lamovšek, A., Žaucer, T., Sitar, M., Drozg V., Pečar, J. 2008. Strategy for a Regional Polycentric Urban System in Central-Eastern Europe Economic Integrating Zone. RePUS project, Final report. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of Arts.

Pogačnik, A. 2013, Predlog za spremembo urbanega sistema Slovenije, Geodetski vestnik 57/2013 - 1: 97-111. http://geodetski-vestnik.com/cms/images/57/1/gv57-1_pogacnik.pdf (Pridobljeno 8.5.2016.)

Pogačnik, A., Foški, M., Drobne, S., Konjar, M., Soss, K., Lipar, P., et al. 2011. Analiza stanja, razvojnih teženj ter usmeritev za strateški prostorski razvoj Slovenije, CRP »Konkurenčnost Slovenije 2006-2013« v letu 2010. Ljubljana. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/FGG_analiza_stanja_sprs.pdf (Pridobljeno 15.4.2016.)

Pogačnik, A., Sitar, M., Lavrač, I., Kobal, J., Peterlin, M., Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T., Konjar, M., Trobec, B., Soss, K., Pichler Milanović, N., et al. 2010. Analiza razvojnih virov in scenarijev za modeliranje funkcionalnih regij. CRP »Konkurenčnost Slovenije 2006-2013« v letu 2008. Projekt št. V2-0507. Zaključno (četrt) poročilo. Ljubljana, Maribor: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, IPoP, Oikos d. o. o.

Polyce: Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe, 2012, Bruselj http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/TargetedAnalyses/POLYCE/FR/POLYCE_FINAL_MAINREPORT.pdf in http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/TargetedAnalyses/POLYCE/FR/POLYCE_FINAL_SCIENTIFICREPORT.pdf (Pridobljeno 20.3.2016.)

Poročilo s posveta ob prenovi Strategije prostorskega razvoja Slovenije (2017) Poglabljena tematska obravnava izbranih tem v sklopu prenove Strategije prostorskega razvoja Slovenije – SPRS z dne 13. decembra 2016 v Kongresnem centru Brdo. Ljubljana. MOP

Projektna naloga. 2016. Javno naročilo za strokovno podporo fokusnim skupinam v sklopu priprave Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050 z dne 20. 4. 2016 (številka. 430-133/2016). Ljubljana. MOP

Prosen, A., Zavodnik Lamovšek, A., Žaucer, T., Drobne, S., Soss, K. 2008. Pomen majhnih in srednje velikih mest za razvoj urbanih območij: CRP »Konkurenčnost Slovenije 2006–2013« - končno poročilo. Ljubljana, Maribor. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Resolucija o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora. Uradni list SRS 43/1973. Ljubljana.

SPRS 2004. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Uradni list RS št. 76/2004: 9217-9277. Ljubljana. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200476&stevilka=3397> (Pridobljeno 15.3.2016.)

Tosisc, I. 2015. Functional territories for better integrated governance: Towards spatially coordinated development in metropolitan and urban-rural area <http://urbact.eu/functional-territories-better-integrated-governance-towards-spatially-coordinated-development> (Pridobljeno 11. 11. 2016)

UN Habitat. 2014. The Evolution of National Urban Policies, A Global Overview. United Nations Human Settlements Programme. Nairobi. <http://unhabitat.org/books/the-evolution-of-national-urban-policies/> (Pridobljeno 8. 1. 2017)

UN Habitat & OECD 2016. Introduction to National Urban Policy: Implementing the New Urban Agenda <https://www.oecd.org/gov/national-urban-polic-implementing-the-new-urban-agenda.pdf> (Pridobljeno 8. 1. 2017)

Urban networks 2016. <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb420.html> (Pridobljeno 5.7.2016.)

Vizija in cilji. 2016. Vizija in cilji prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana: MOP, Direktorat za prostor. Graditev in stanovanja http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/3posvetovanje_gradivo.pdf (Pridobljeno 09. 10.2016.)

ZPNačrt. 2007. Zakon o prostorskem načrtovanju. Uradni list RS 33/2007. Ljubljana

Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S. 2016. Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050. Sklop 1: FUNKCIONALNA URBANA OBMOČJA. Gradivo za razpravo za prvi krog fokusnih skupin. Ljubljana. UL FGG

Zavodnik Lamovšek, A. 2005. Opredelitev tipov razvojnih regij (MEGA in FUA) za Slovenijo za potrebe preveritve rezultatov projekta ESPON 1.1.1. Izdelano v okviru projekta ESPON 1.1.3. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Zavodnik Lamovšek, A., Foški, M., Drobne, S., Kmetič, N., Soss, K. 2014. Priprava predloga sistema spremljanja prostorskega razvoja. Aktivnosti v projektu Attract-SEE-Zaključno poročilo. Ljubljana. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostorski_razvoj/predlog_sistema_spremljanja_prostorskega_razvoja.pdf (Pridobljeno 8.6.2016.)